

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות יראים ק

עקב ולמדתם אותם את בניכם ולא בניו דוקא קאמר קרא אלא (ב) כל מי שילמוד אדם תורה הרי הוא מקיים ושנתם לבניך כדכתיב ושנתם לבניך אלו תלמידך וכן אתה מוצא שהתלמידים בכל מקום קרויים בנים שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם וכתיב ויצאו בני הנביאים וכי בני הנביאים היו והלא תלמידים היו וכן אתה מוצא בחזקיה מלך יהודה שלימד תורה לישראל וקראם בנים שנאמר ועתה בני אל תשלו . מיהו מצוה בבניו וזתר משאר בני אדם דכתיב ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם והוא בניכם בניכם ממש כדאמר' בקדושין פ"א (ג) [ו' ב'] והודעתם לבניך ולבני בניך דוקא מדכתיב ולבני בניך א"כ מה ת"ל בניכם בניכם ולא בנותיכם אלא בנים דוקא ושעמא מאי דכתיב בסמוך לו למען ירבו ימיכם וימי בניכם והוא בניכם דוקא דמסתמא כההוא בנים שהאדם מקפיד כרכיו ימיהם הכתוב מדבר ותניא (ד) ולמדו אין מלמדו משנה וא"ר אבא מקרא זו תורה וא"ר יהושע בן לוי כל הלומד בנו תורה כאלו קבלה מהר סיני דכתיב והודעתם לבניך ולבני בניך וסמך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב ואמרין במנחות פ' שתי הלחם [ט"ז ג'] א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי אפי' לא קרא אדם ק"ש (ה) אלא שחרית וערבית קיים מצות לא ימוש ודבר זה אסור לאומרה מפני עם הארץ . רבא אמר מצוה לאומרו לפני עם הארץ אע"פ (ו) שמצוה זו תלויה בדבור וכיון שעושה בעבדות רע לשמים ולבריות כלליתם בכלל זה כגון מקלל אביו ואמו ולא תקלל חברך .

סימן רכו [קא]

להשביית עבדך ואמתך כמין . צוה הב"ה בפ' ואתחנן למען ינוח עבדך ואמתך ותניא במכילתא ומייתנין ביבמות בסוף פ' החולץ [מ"ה ז'] עבדך ואמתך אלו בני ברית פ' עבדים כנעניים שנימולו וגופו קנוי לישראל אתה אומר אלו בני ברית או אינו אלא עבד ערל כשהוא אומר וינפש בן אמתך והגר הרי עבד ערל אמור הא מה אני מקיים עבדך ואמתך אלו בני ברית פ' אע"פ שהם בני ברית שהיה לנו (א) שביתתכם על עצמכם אחרי שגופם קנוי לך . ואין לפרש [בני ברית] עבדי ישראל שהרי מוזהרים הם כבר . ובענין הזה תניא התם במכילתא בנך ובתך אלו הקטנים שאתה מוזהר על שביתתם אתה אומר אלו הקטנים או אינו אלא הגדולים אמרת והלא כבר מוזהרים הם מה ת"ל בנך ובתך אלו הקטנים והיינו דתנן בשבת פרק כל כתיבי הקדש [ק"ה א'] קטן שבא לכבות אין שומעין ספני ששבותו

תועפות ראם

ד' ר"ח נ"כ . אך לא ידעתי מה ענין ד' הירושלמי סדרון מומר כו' להסא עובדא דמייית סס דלולין פגנייא זכין לאורייתא אחזן ענין מיעל קדמאי דלשחחלא לרשב"ל ושאלה רשב"ל לר' יוחנן עד דלחא ר' יוחנן ודרסה צבהמ"ל מתני' והלא בודאי נס רשב"ל ידע מתני' דמשה לכל ידועה אלא דמסקא ל' דילמא פירוש המשה כמו ססדרון לממר לפדות כו' הא לישיבה לא . ואם כפי' העמק הלכה אין ענין זה לזה כלל . והנראה מזה דהכי לישיבה שהוא נכנס ויושב בראש ישיבה לנשים מכל התלמידים כפי' המת"כ במדרש רבה ריש נשא וכיון דלפינן מהאי קרא דיקרה היא מפנייה דנס לישיבה ממילא דפגנייא שזכר לתורה יכנס בראש לפני הנשיא וזהו דעת ר"ת ג"כ דס"ל לישיבה לחוד מומר קודם לכה"נ ע"ה דיקרה היא כו' ותנ"מ ודו"ק . (ב) אלא עס כל כו' כ"ל או תחת שלימוד ל"ל שילמד כו' מקיים ושנתם לבניך דתניא בספרי ושנתם כו' וכ"ה בנדפס וכ"ל . (ג) ולמדתם אותם את בניכם אין לי אלא בניכם בני בניכם מניין ה"ל וסודעתם ט' כ"ל . (ד) למדו מקרא אין כו' כ"ל ובנדפס חסר תיבת אין . (ה) אלא ק"ס כ"ל ומשכ"ר וד"ו אסור לאומרה מפני ט"ה ל"ל בפני וכו' בנדפס וכ"ה לפינן בגמרא . ופרש"י בטעם האיסור שלא יאמר בק"ס סניא ולא ידגיל בניו לת"ת ולכן רבינו נסי' זה שמיירי במאור ללמד לבנו תורה כ' ד"ל כאן ובחסר כ' השם חדש מדברי רבינו א"ל להסמיכס למ"ס במסוך כו' ונראה דד"ל אסור לאומרה בפני ט"ה הוא מדברי ר' יוחנן בעלמא ושפיר פליג רבא עליה ועיין מהרש"ל בפסחים נ"ו א' וח"א מהרש"ל שם ובנדפס איתא ור"ס בן יוחאי אומר כו' וחסר שם א"ר יוחנן משום ואינו נכון דהסיוס של וד"ו כו' אינו מדברי רשב"י . (ו) אעפ"י כו' עד סוף ליתא בנדפס ופי' דברי רבינו אע"פ שמאור זו תלויה בדבור והיה לנו לקובעה בעמוד הששי שמדבר בדין איסורים הסעשים דביבור עו"ל רבינו וכיון [ל"ל כיון] שעושה כו' ולבריות כו' משא"כ בעמוד הששי שאלם נעשה רע לשמים ולא לבריות :

(א) לומר כיון שגדולים הם שבייתתן על עממין ת"ל עבדך ואמתך שבייתתן על כו' כ"ל וכ"ה בנדפס ופי' דברי רבינו דבאמת כיון שאלו וסבול לשם עבדות ה"ה כשאר נשים גמורות ובני עונשין הם לעממין אלא דקמ"ל דנס רבו מוזהר עליו למועז וכמס"כ המ"מ לדעת הרמב"ם ספ"כ מהל' שבת בחלק הא' של עבד והוא שאל אסור בכל מלאכה ומוזהר עליה ונעשה כמו שאמרה תורה לא תעשה כל מלאכה אתה ובקד ובתך ועבדך ואמתך ובלבד זה בזהוהו ברשות ארדויו דעת רבינו [הרמב"ם] שהאזין מוזהר עליו כמו שמוזהר על כבודו עכ"ל ומדברי היראים נראה דאין צוה כ"א עשה דלמען ינוח עבדך ואמתך דברים ה' י"ד וכמו שאמר המ"מ שהאזין מוזהר עליו כמו שמוזהר על כבודו ועיין שבת נ"א ב' חוד"ה כמה דלרס מוזהר על שביית בהמתו דכתיב למען ינוח וגו' ולשון הבה"ג בסדר מנין המלות לשנות עבדך ואמתך ובהמתך כמון ורבינו הרא"ה כאן כ' בראש הסימן להסגית עבדך ואמתך כמון ולא כ' "ובהמתך" כלשון הבה"ג וצ"י טעמא ופי' בספ"ג לאזין ס"ה שכ' בזה"ל מותר להניח לעבדו עובד כוכבים לעשות מלאכתו בשבת כשהמלאכה לעובד כוכבים עומד וליכא לאו דלמען

ספר עומר ה איסורים שרע לשמים ולבריות ראים

200

עליך. וביבמות פרק חרש [ק"ד א'] מוקי לה ר' יוחנן בקמן העושה לדעת אביו אבל אם אינו (ב) עושה לדעת אביו אין אביו מוזהר על שביטתו כדאמרין ביבמות קמן אוכל נבלות ושריפות אין ב"ד מצוין להפרישו ובגן ובתך דקרא נמי דמוקמינן בקטנים בקמן העושה לדעת אביו שיודע שנוה לו לאביו ומתוך שאביו חפץ בעשותו עושה ומניין (ג) עוד שאין הכתוב מדבר בעבדים עובדי כוכבים שכירים שאין גופו קנוי להן

תועפות ראם

לדמנן יטות כדאיתא פ' ממוכסרי בפרה עכ"ל הרי דליכא לאו בשביטת העבד שמחלק הא' וכמו שכ' הסמ"ג ב"א ריש סי' ש"ד סס"ק א' ובא"ר א' בשם החיטור דעובר בלאו ועיין בחיטור מ' (נ"ב שכ' כן בשם הרמב"ן דעל מלאכת בנו הקטן ועבדו הכנעני מוזהר בלאו וכן נראה בלגמא מהרמב"ן בפי' החומש שמות כ' ס' והמקרא' צבאוריו למ"ה שם כתב ד"ה דליכא בזה לאו לדמנן יטות. פי' לאו הכא מכלל עשה וק"ל עכ"ל ולפמ"כ הרמב"ן אין לורך לזה ועי"ז י"ל דכחוזה שינה רבינו היראים לשון ב"ה דרבינו ס"ל למנן יטות עבדך ואמתך כמון שהוא ג"כ בלאו מוזהר על שביטת עבדו ואמתו משא"כ בהמה שאינו רק בעשה. (ב) אבל אם אינו עושה לדעת אביו אין אביו מוזהר על שביטתו כו' ביראים הנדפס איתא בזה"ל אבל אם הוא כ"כ קטן שאינו עושה על דעת אביו אינו מוזהר כו' עכ"ל וכתב ע"י הווי העמודים מוכח דס"ל דקטן שאין בו דעת להבחין שאביו נוח לו לעשות כן א"ל להפרישו וכן משמע מדברי הסמ"ג סוף לאוין קמ"ח וכן דקדק הב"י ב"א ר"ה סי' ש"ד מדברי רש"י עי"ז עכ"ל אבל מלשון היראים כת' שלפנינו אין נראה כן. גם כתוב בנדפס בסוף סי' ק"א פי' ק"ל פי' לדעת אביו יודע שלאביו נוח לו בעשותו כן עכ"ל ובאמת אין זה מספיק בקשיית הגמרא שבת שם דמוחא גבי נכרי דקעביד לדעתא דיראל מו שרי עד דמשני שם נכרי לדעתא דנפשיה עביד ופרש"י שם ואפי' יודע שטוח לו לישראל הוא להנאף עמלו מחסין כו' ומה מאד יפה כתב כאן בהכח"ן בקטן העושה לדעת אביו שיודע שטוח לו לאביו ומתוך שאביו חפץ בעשותו עושה דמ"ל ומתוך כו' היינו להבדילו מן העובד כוכבים ועיין בשו"ת הר"מ חלק אור"ח סי' נ'. (ג) ומנין עוד כו' בנדפס ליתא חיבת עוד גם כתוב שם בזה"ל ומנין שהכתוב אינו מדבר בעבדים דליתא כדכריתות כו' וכתב שם השם חדש פי' המדבר דברי רבינו שהביא ברייתא דכריתות ה"א ללמד דפי' בני ברית דמכילתא אינו מדבר בעבדים דהיינו שלא ימונו אלא שקבלו שבע מלות שהרי בכריתות דכריתות מתיר לעבד ואמה התושבים לעשות מלאכה בשבת אלא ודאי דמייירי בבני ברית שהם עבדים שטוח ועבדו להם עבדות שמואלה על שביטתן וזה שמסיים רבינו פי' עבדים כנענים שנימונו וגופן קנוי לישראל עכ"ל. ואחר משכ"ל ראייה מכריתות כו' היראים בנדפס בזה"ל ואמרין מנ"ל והקן מני מנ"ל אין נותנין עורות לעבדן כו' וכו' שם חדש מה שכתב רבינו ואמרין מנ"ל ליה כו' עד מתירין אין להם קישור להדברים ובטעות נעתקו כאן עכ"ל ונכרי המאיר לארץ ולדריס עליה בנוסח הכת"י שלפנינו בסמ"ק זה אלא שדבריו לריבין ביאור. הנה השו"ע אור"ח ס"ס ש"ד כתב נכרי גמור שהוא שכיר אין רבו מוזהר על שביטתו וכתב בהג"ה שם פי' שאפי' הוא עושה מלאכת רבו אין אכור מדאורייתא כיון שאינו קנוי קנין עולם עכ"ל והוא כמש"ל האגודה פי' כ"כ סי' קמ"ז וז"ל וכו' רבינו אב"ה עבד ושפחה המושגרים לשנה או פחות אדעתא דנפשייהו עבדי עבד נכרי או שפחה המושגרים לשנה או פחות נמי אדעתא דנפשייהו פי' כל כתבי בסופו כו' דברים אלו ע"ש הרא"ם בזה"ל וכו' רא"ה עבד נכרי או שפחה המושגרים לשנה או פחות נמי אדעתא דנפשייהו עבדי בשביל ריוח שלהן ואין עליו למחות כו' והב"י שם פי' ש"ד הביא ד' גסות מדרבי פי"ד וסד"ה שם אות ב' כו' והאריך שם בזה מתשובת הרא"ה עכ"ל וגראה דש"ה א"ל וכו' מתשובת הרא"ה והוא ר"ה מאיר ב"ר ברוך מר"ז. והש"ל סי' ק"ג [בהשגל] כו' שאל ר' נדקיהו ב"ר צימין איז שני ז"ל להר"ר אביגדור כהן דקדק ז"ל ישראל ששוכר נכרי לשנה לחמור אחר בהמתו או לעשות לו מלאכה אחרת בבית ובשדה אם הוא מוזהר לעשות בשבת שום מלאכה משום שחמור וינפש בן אמתך לרבות שביטת העובדי כוכבים משמע שאסור לעשות שום מלאכה בעודו תחת ישראל והשיב לו כי ודאי מה שאמרנו לרבות שביטת העובדי כוכבים דוקא בעובדי כוכבים שקנה גופו כגון אלו שקנין הסקלאבי שגופן קנוי לו אבל אלו השכורין שהן שכירי שנה או יותר או פחות אין גופן קנוי לישראל ואינו יכול לבטל ולמנוע מלעשות מלאכה אך בדבר שנהנה הישראל כו' אסור לעשות עכ"ל. ומכל הנ"ל אומר אני דבנדפס ז"ל ומנין שהכתוב אינו מדבר אלא בעבדים ור"ל ולא בעובד כוכבים שכירים שאין גופן קנוי להם לישראל וכמובאר כאן בהכח"י ועי"ז ה"ר מכריתות ועוד ראייה ממשנה דשבת י"ז ב' שורות נעדרן אלא שכתב כתב וראיה אחרונה י' לדחותה כו' ע"ס ובנדפס ליתא ומשכ"ל חיבת אלו ואמרין מנ"ל איז מ"ס ראייה והוא בהג"ה מהר"ב מהספר להקשות ע"ד רבינו שה"ר מכריתות ועי"ז אומרין מנ"ל ליה פי' מאין הרגלים משם שאין הכתוב מדבר בעובד כוכבים שכירים שאין גופן קנוי להם לישראל ובאמת שז"ל בהך ראייה דכריתות ואי משום שאמרנו שם עבד ואמה התושבים א"כ ממקומו הוא מוכרע דכתיב עבדך ואמתך וכו' ביבמות בעבד ערל הכ"מ ואין לורך לרבינו לחפש ראיית אע"כ דהו"ל דעובדי כוכבים שכירים נזמן ה"ה בעבדים וא"כ אין ראייה לזה מברייתא דכריתות דלא אמרינן הכי ודע דהגרי"ס הגיה בכריתות ע' א' בדברי ר"ש אחד ג"ח וא' נכרי עבד ואמה התושבים כו' ולא ידעתי למה הגיה חיבת נכרי ואף שיש לפרשה דעבד ואמה התושבים פי' שקיבלו עליהם שלא לעבוד עבודת כוכבים וככרי פי' עבד ואמה שגם ע"ו עובדים אבל ז"ל אלא לדעת הרשב"א שהביא המ"מ ספ"ב מה"ל שבת והוא דשה ראשונה של המחבר בשו"ע ריש סי' ש"ד משא"כ לדעת הרמב"ן שם ואולי ז"ל חיבת נכרי מסובב בשינוי תחלי עגולה וכוונת הגרי"ס להחזיקה וראיתי להגרעק"א בחידושו לאור"ח ריש סי' ש"ד שכתב ועיין בהג"מ דאפי' [הג"ה שקיבל עליו ז"ל] אינו שכיר ולקטנו מ"מ כיון שמתאוו לעשות מלאכתו הוי שכירו לפי שעה לאותה מלאכה וז"ל דהשמיטתו השו"ע והאחרונים עכ"ל וגראה לישב בפשיטות דמשום דאין דין קבל עליו ז"ל נוהג אלא בזמן שהיוצא נהג כמש"כ בהג"ה שם סק"ב לכן לא האריך השו"ע בזה ורבינו ירוחם נתיב ז"ל סוף חלק י"ב כתב עבדו מוזהר על שביטתו ולא דוקא עבדו שאל אלא אפי' ערל דכתיב וינפש בן אמתך וסגר זה מייירי בעבד ערל כן פסוק ביבמות פ' הערל עכ"ל. ולא ביאר לחלק בין עבדו שאל ועבד שחייב בכל המלות שהאשם חיבת שאלותו עבד מחוייב לשבות ורבו מוזהר עליו ג"כ אפי' במלאכת עמלו משא"כ עבד ערל שעליו אה"כ וינפש בן אמתך רבו מוזהר עליו במלאכת רבו אבל לא במלאכת עמלו. ואולי קוב

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות יראים קא

לישראל דתניא בכריתות פ' ארבעה מחסורי כפרה [פ' א'] ר' יוסי (ד) אומר גר תושב עושה מלאכה לעצמו בשבת כישראל בחול ורבנן לא פליגי עליה דר' יוסי אלא בגר תושב אבל בעבד ואמה מודו. ותנן נמי [שם י"ז ב'] ב"ש אומרים אין נותנין עורות לעבדן וכו' וב"ה מתירין. וראיה אחרונה יש לדחותה ולומר שיש קנין לישראל בשכורים יותר מבקיבולת.

סימן רכו [קנו]

שמה לוי גר יתום ואלמנה. ויראת מאלהיך ותקיים אשר צוה ב' ראה אנכי לשמוח ולשמה במועדים דכתיב ועשית (א) לה' אלהיך וגו' וכתיב ב' והיה ושמחת לפני ה' אלהיך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך וכתיב חג הכוכות תעשה לך שבעת ימים וכתיב ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך. שמחה בחג המצות וראש השנה לא כתיב מנלן מחיקש דר' יונה בשבועות פ"א [י' א'] אלה תעשו לה' במועדיכם א"ר יונה הוקשו כל המועדות זה לזה ויום הכפורים אע"פ שהוא בכלל המועדים אינו בכלל שמחה דהא כתיב ביה ועניתם את נפשותיכם ולמדנו גם מזה שבר"ה (ב) אסור להתענות וחייב אדם לשמוח בו כדאמרינן התם דר"ה אב מיקרי מועד דכתיב קרא עלי מועד וגו'. והיינו דאמרינן בתענית פ"ב [י"ז ב'] לענין הספד ולהתענות דר"ה דאורייתא ודאורייתא לא בעי חיזוק. והא דאמרינן בברכות פ"ג שאכלו [מ"ז ב'] ר"ה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל באכילת פת קאמר שבלא אכילת [פת] יכול לשמוח באכילת בשר ושתיית יין.

תניא (ג) בספרי וזכרת כי עבד היית זה הכלל שהכל נוהגים בעצרת פסח והג'. והקפידה תורה לשמה לוי גר ויתום ואלמנה באלו ד' עניות מצוי להם לוי וגר. אין להם נחלה יתום. ואלמנה אין מי יוריה

תועפות ראם

הוא כשיטת רש"י פ' הולץ דוהגר שצאחו פסוק מוזהר אפי' במלאכת עמלו וה"ל בן אמתך שאמר שם אכל מסוגיא דכריתות קשה לפ"ה כמו שכתבו התוס' וכל הראשונים ואפשר דרבינו ירוחם כהר"ז ס"ל שלא ירד לחלק בין עבד לעבד ועבד מסול ג"ע מסול לחוד אכל לא עבד לשם עבדות שמחוייב במנות כהנה וכו' רבינו ירוחם דל"ס מסול ל"ס ערל ושניהם רבו מוזהר על שבייתם במלאכת רבו ולא במלאכת עמלם ועיין בב"ר סי' רמ"ד ובס' מהר"ם סי' רמ"ז מנ"א סק"ט דאפי' שכרו לכל המלאכות מתיר הנהגות מרדכי בשם הרא"ם דלא כהרמב"ם שכתב שם ודו"ק. (ד) ר' יוסי אומר כי לשון האו"י ה"ל ע"ס סי' ל"ו ר' יוסי אומר ג"ה עושה מלאכה בשבת לעמלו כישראל בחו"מ. פי' דהיינו דבר האבוד. עבד ואמה התושבין עושין מלאכה בשבת לעמלן כישראל בחול וזכרתי הנדפס הנירסא ר' יוסי אומר ג"ה עושה מלאכה לעמלו בחו"מ עבד ואמה התושבין עושין מלאכה בחו"מ לעמלן וגרסא שט"ס שם וז"ל כמ"כ בל"ז וגי' היראים כת"י כמו שהול' לפנינו בגמרא שם ושכ"ר ורבנן ל"פ עליה דר"ה אלא בג"ה ר"ל לת"ק ור"ע שם דת"ק ס"ל כישראל בחו"מ ור"ע ס"ל כישראל ב"מ וע"ז סיים אכל בעבד ואמה מודו דהיינו כישראל בחול ולפנינו בגמרא לא מוכר דבברי ר' יוסי עבד ואמה התושבים והוא מוכרה לגרסתינו ע"ר יוסי אומר בג"ה כישראל בחול ואי אמר ר' יוסי בן בעבד ואמה היינו ר"ס.

(א) חג שבועות לה' כ"ז ובמדרש אגדה חולאות מהרש"ב ס"פ ראה כתב טעם מפני מה לא נאמר בפסח שמחה ובעצרת כתיב שמחה אחת כו' ובחג כתיב ג' שמחת דכתיב ושמחת בחגך והיית אך שמח [ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים. כז"ל] לפי ששינוי בד' פרקים בשנה העולם נידון כו'. (ב) שבר"ה אכור להתענות כו' התוס' בברכות מ"ט ב' כתב בד"ה אי. ר"ה הו' מיומא דלא להתענות בהון במגילת תענית וכ"ל התוס' בתענית י"ב א' ד"ה ואם. שלא להתענות בר"ה כו' דמאלו ודאי לא בטלה מגילת תענית ועפ"י כתב רבינו ירוחם נתיב י"א ח"א אסור להתענות בר"ה כך פשוט במגילת תענית. וגרסא כיון דבטלה מגילת תענית דאינו אסור עכ"ל. והא דאמרינן ר"ה דאורייתא הוא היינו לומר שמכר בתורה סעוד למועדות ואסמכתא קרובה היא להקיש להם לענין אסור תענית אכל אה"נ דלא מיתסר אלא מדרבנן כ"כ בל"ז בל"ז סי' תי"ח ועי"ש בב"ה. אכל דעת היראים נראה דאורייתא ממש הוא לאסור בתענית דר"ה איקרי מועד וחייב אדם לשמוח בו ומה"ט ראש השנה כתב נמי דחייב בשמחה וכ"ל דעת האו"י ה"ל ר"ה סי' תנ"ג עי"ש שהביא דברי ר"ה מומין דכאן ועיין במרדכי ס"ק דר"ה ובהר"ש שילחי ר"ה לענין שאומרים בר"ה מועדים לשמחה היום וזמנים לששון את יום הזכרון הזה והגרס"ש בברכות שם בד"ה לא העיר מדברי הב"י כלל וזיין לשו"ת או"ח ס"ח תת"ע בגמ"א והגר"א ז"ל. וממשי"ב רבינו כאן שכל אכילת פת יכול לשמוח באכילת בשר ושתיית יין מבואר שלא כדברי המעי"ם לדברי רבינו יהודה שהבאתי למעלה סי' ז"ב עי"ש ועיין שו"ת ט"א סי' ק"א ק"ב דר"ה עדיפא מר"ה. וראיתי בס' עמק הלכה חלו"ה סי' קמ"א שכ' ג"כ להשיג על המעי"ם שמפרש דאכילה דיו"ט היא תלוי בשמחה דקרא דכתיב ושמחת ולעשותו ליהא דלילי יו"ט הראשון ללילתא בכלל שמחה כפסחים ט"א א' ומחוייב לאכול בו כפסחים ז"ס ב' ועוד דהא חו"מ שמחה נוהגת בו ואפי"ה פסק הרמב"ם דלא עשה צוה"מ ולא הזכיר אין מחזירין דאין חייב לאכול בו פת אלא ודאי דלא תלי כלל בשמחה ומש"כ הרא"ש דחייב אדם לאכול פת צו"ט משום שמחה משום חלקו חזיו לאכילה ועיקר אכילה הוא לתם ר"ל דענין לם דהיינו עונג כדליתא בפסחים ס"ה ב' הכ"מ בשבת דבעינן נמי לם מ"מ וקראת לשבת עונג עי"ש. (ג) תיחא כו' עד והקפידה ליתא בגרסא והתוס' בתניגה ק' א' ד"ה ושמחת הביאו דעת הספרי עי"ש ועיין להלן סי' תכ"ו ומש"ש אות א'.

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות יראים 202

להם. וכמה (ד) היא שמחה כדתניא בערבי פסחים [ק"ט א'] חייב אדם לשמח בנו ובנותיו (ה) ברגל. כמה משמח ר' יהודה בן בתירה אומר בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בכשר כו' וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת וכו' ועכשו אין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש ולא יין בלבד אלא כל דבר שמשמח את האדם וכל דבר שנודע ששמחה הוא לו חייב אדם לעשות. כדתניא בערבי פסחים חייב אדם לשמח בנו ובנותיו ברגל כמה משמח ביין ר' יהודה אומר נשים בראוי להם ואנשים בראוי להם. תני רב יוסף בבבלי בבגדי צבעונין בארץ ישראל בבגדי פשתן המנוחצין. לסדנו שבכל דבר המשמח את האדם חייב אדם לשמח ולשמח עמו עניים מחוסרי הוצאת שמחה.

סימן רכה [קצ]

שמח כלה. את ה' אלהיך תירא לעשות את כל אשר צוה שנושא אשה חדשה לו אפילו אלמנה בעולה אינו רשאי לצאת בצבא דכתיב ב' כי תצא כי יקה איש אשה חדשה לא יצא בצבא ולא יעבור עליו לכל דבר וגו'. ותנן בסוטה פ' משוח מלחמה [מ"א ה'] ואלו שאינם זוים ממקומם נמנע כרס (א) ולא חלל בנה בית ולא חנכו והנושא את ארוסתו והכונס את יבמתו שנאמר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח כרמו ביתו כמשמעו אשתו זו אשתו אשר לקח להביא יבמתו ואין מספקין מים ומזון ואין מתקנין את הדרכים. ותניא בספרי כי יקה איש אשה חדשה אין לי אלא בתולה מנין לרבות אלמנה ארוסה (ב) ושומרת יבם ת"ל ושמח את אשתו אשר לקח מכ"מ אם כן למה נאמר חדשה שהיא חדשה לו פרט למחזיר גרושתו לקח (ג) פרט לאלמנה לכהן גדול גרושה והלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתניה לישאל בת ישראל לנתין ולממזר. לא יצא בצבא (ד) אבל יספיק כלי זין ומים ומזון ת"ל לכל דבר. למדנו (ה) שבשנה

תועפות ראם

(ד) ו'צ' ובמה [הנר"ד]. (ה) ובנותיו לפניו בני ביתו ועיין ברכות כ"ד א' תוד"ס והתניא ובהנחות מלפניו חיתן שם העיר עדה"ת מכלן. (א) כרס וחללו כו' בית וחנכו כו' לקח. יהיה זה כרמו כ"ל. ובינו נקט סידורא דרשא דקרא כרס בית אשה אבל במשנה נקט סידורא דלידך קרא דרשא דמתני' בית כרס אשה ועיין רמב"ם פ"ה מהל' דיוטא ה"א ובכ"מ שם ויד המלך. (ב) ארוסה. ט"ס הוא ו'צ' גרושה ומ"ם בספרי ת"ל ושמח את אשתו אשר לקח מ"מ עיין סוטה מ"ד א' שאמרו שם ת"ל אשה מ"מ ואין לה מוכן כ"כ וגי' הספרי שכתב רבינו הוא על נכון ובנדפס תחת ת"ל ושמח מ"מ ואינו נכון דמלך הרגלים דוסמח מ"מ אבל לפמ"ש כן א"ש. (ג) לקח פרט כו' בספרי לפניו ליתא חיתת לקח והכי תיבא שם פרט למחזיר גרושתו ואלמנה כו'. ולכן פי' בהנחות ובארוס שם שבסוף הספר דמדכתיב אשתו ומשמח הראוי לו ממעטין מנייה אלמנה לכה"ג כו' וכן פי' ה"ז ובמאור עיין שם הבית זה מפי' רבינו הלל. אולם גי' רבינו בספרי מחזורת לקח פרט לאלמנה לכה"ג כו' ותמיהני על הספר אהלי יהודה בזור לספרי שם שלא הביא גי' רבינו הרא"ש. (ד) בלגא יכול לא יצא בצבא אבל כו' כ"ל ומש"כ רבינו כלי זין כ"ה בספרי שם אבל בגמרא סוטה מ"ד א' ליתא כלי זין אלא ויתקין הדרכים. (ה) למדנו כו' עיין שו"ת הרדב"ז ח"א סי' רנ"ח ובגינת אדם כלל קכ"ט בסוטה. ובשו"ת ח"ס אה"ע ח"ב תשובה קנ"ה כ' ע"ד החיטך בזה"ל לדעתו הוא יחיד בדבר הזה וזה הרמב"ם במגן המלכות שמשמע קצת לזהירות בענין ומ"מ בחיבורו לא פסק כן עכ"ל ולא ראה דברי רבינו הירש"ם שכתב ג"כ אף בזה"ל טוהגת מלכות זו בשנה הראשונה שגשג אדם אשה חייב לשמח בכ"ד שידוע שיש לה שמחה [עיין מ"ק ס' ע"ב ר"ה גמורה שנהג גס בזה"ל. לשון הרב הגאון ר"ד ש"לי"א]. וראיתי בפי' הרומש הע"ד דברים כ"ד ה' שכ' שם נקי יהיה פסור הוא מעבודה אבל רשאי ללכת. ושמח את אשתו אינו מ"ע לשמח את אשתו כל השנה הראשונה דזה אינו ואפי' מדרבנן אינו מחוייב לשמח אלא שבוע אחד אבל האמת דפי' ושמח את אשתו אינו אלא רשות דיכול הוא לשבת בביתו ולשמח את אשתו אע"פ שכל ישראל צוער מלחמה כו' מדלא הזכיר התורה אלא על המלך וכדומה שלא יעבור עליו משמע שאם רוצה צעמו שרי עכ"ל. ואני חמה עליו דחלילה לפרש כן דאף הרדב"ז שם שמוקל להתקן ללכת לסחורה לנזרך עמנו מ"מ כתב שם להדיא שלא יצא לאחד מן הדברים שסופין את הרבים ללכת ואם ירצה הוא ללכת עובר בלאו ועשה עכ"ל הרי דלא כמש"כ בהעמק דבר אבל רשאי ללכת ומבואר בספר החינוך מ' תקפ"ב שגמרינו ששמח התקן עם אשתו שנה אחת כו' וכ"כ הרמב"ם בפר"מ עשה ר"ד ורבינו הרא"ש ובה"ג והוזהר כמש"כ בהקדמתי לעמוד הראשון וזיך א"כ כתב בה"ד ושנה אינו מ"ע כו' אבל האמת דפי' ושמח את אשתו אינו אלא רשות. אין זה אלא שנה במחכ"ת. והריש"ב א"כ בחי' לכתובות ד"ה כתב דמלך דלמדין שם שאומרים יב"ח מחמת הילולא שהשמח במעונו הוא משום שעל כל השנה אה"כ ושמח. אולם לשון הרא"ש פ"א דכתובות סוף סי' י"ג וכו' לדבר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח. ועכ"פ ושמח את אשתו הוא מ"ע וכן מבואר בבית אדם שם אף מ"כ שם הב"א דבאמת ללכת לסחורה אינו מוזהר בלאו אבל הוא מוזהר בעשה מושמח את אשתו אין זה לדעת החינוך דבחינוך מ' תקפ"א מבואר שגמרינו התקן ללכת מביתו כל השנה כלומר ללכת במסעות רחוקים כו' הרי דלחיותך הוא בלאו ג"כ לבד העשה אלא על הרמב"ם כ"כ הב"א דמ"ס הרמב"ם בל"ח ש"א. ודע כי התקן עמנו מוזהר ללכת מביתו בסחורה כל שנה. אינו בלאו אלא בעשה. וכ"ל להמניית אסתר שכתב שם להלן צד הרמב"ם מהשגת הרמב"ן דלא יעבור עליו לכל דבר הוא בדבר הנבא לדעת הרמב"ם אבל כשאנו לנזרך הנבא לא הוזהר עליו וכן נראה מפרש"י והרמב"ן בפי' התורה. אולם הלכ' שמח שם כתב דמ"ס הרמב"ם ודע כו' כלומר דע שאף שח"ל לא הזכירו על ולא יעבור כו' רק שלא יתקן כלי זין ושלא יספיק מים ומזון

ספר עמוד ה' איסורים שרע לשמים ולבריות יראים קב

ראשונה שנושא אדם את אשתו חייב לשמחה דכתיב נקי יהיה לביתו ושמה את אשתו בכל דברים שהוא יודע שיש לה שמחה. וראה כמה הקפידה תורה על מצות שמחה שנפטר מלצאת בצבא ק"ו שערי במקום מתבטל בדברים ששאר חייבים ללכת ומצוה זאת נוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ הלכך צריך אדם שיוהר בזמן הזה.

סימן רכמ, רל [רסו, רסח]

טעניה ופריקה. צוה הבורא את ישראל שהרואה את חברו שצריך לטעון משאו על בהמתו או לפרוק שימיעהו. פריקה דכתיב בפ' משפטים כי תראה חמור שונאך רוכב תחת משאו וחדלת מעוזב לו [עזב תעזב עמו] ושונאך לאו למעוטי אוהבך אלא בשונא הוצרך להזהיר שלא יחדל בשביל שנאתו. ועוד כדחניא [ג"מ ז"ב ב'] אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכופ את יצרו. טעניה צוה עליה הכתוב בפ' כי תצא דכתיב לא תראה את חמור אחיך או שורו נופלים בדרך והתעלמת מהם חקם תקים עמו. ומפרש באלו (א) מציאות [ג"מ ב'] דבטעניה אמר קרא דכתיב נופל בדרך דאיהו וטונייהו רבו באורחא דכתיב חקם תקים פי' תסייעהו לטעון. ותנן באלו מציאות פרק וטען אפילו ד' וה' פעמים חייב שנאמר עזב תעזוב. ואמרינן בגמרא [ג"מ ב'] עזוב מאה פעמים משמע תעזוב אין לי אלא בעליו עמו אין בעליו עמו מנין. ת"ל תעזוב. ואמרינן נמי בהקם תקים עמו כי האי גונא פי' אין בעליו (ב) אלא לשם החמור אבל אם ישנם ואינם רוצים לסייע פטור. כדתנן הלך וישב לו ואמר הואיל ועליך מצוה אם רצית לפרוק פרוק פטור שנאמר עמו. היה זקן או חולה פי' בעל המשווי חייב. מצוה מן התורה לפרוק אבל לא לטעון פי' לפרוק בחנם אבל לא לטעון בחנם אלא בשכר ר"ש אומר אף לטעון נמי בחנם וקיימא לן כרבנן ומעמא דרבנן מפרש התם דסברי מסיימי קראי ואי סלקא דעתך תרווייהו [בחנם] נכתוב רחמנא טעניה ולא בעי פריקה ואנא אמינא טעניה דלית לה צער בע"ח מחייב פריקה דאית ליה צער בע"ח לא כל שכן למאי הלכתא כתבינהו רחמנא לומר [לך] טעניה בשכר פריקה בחנם. וכשם שפטרנו למעלה בעמוד רביעי (ג) והוא בבית הקברות ומלאכה שלו מרובה משל חברו במציאה פטור כך הוא פטור בפריקה וטעניה דחדא טעמא נינהו וכל שכן שפטר הכתוב זקן ואינה לפי כבודו כמציאה ומשום דכתיב והתעלמת מהם פעמים שאתה

תועפות ראה

ומזון וכו' מ"מ בלאו זה עצמו מזהיר החתן מלאת מביטו לנחורה כי גם הסחורה בכלל כל דבר והיציאה לה או לנצח שניהם בכלל לאו זה דלא יעבור עליו לכל דבר עכ"ל ותמימהי דלפי"ו לא הוסיף כלום הלכך שמה לתרץ הרמב"ם מהשגת הרמב"ן דהא גם הרמב"ן מודה צוה דלתיאחא הנצח עובר צ"ל לאין. (א) שהוא בכלל ולא יעבור עליו לכל דבר שגם הוא דבר ככל הדברים. (ב) לא יא' צנצא כלשון הגמרא סוטה מ"ד אלא דעת הרמב"ן הוא מאחר דולא יעבור עליו לכל דבר הוא לאו לשארי מלככות אף שלא מענין הנצח וא"כ הוא מוסף על הראשון דלא יא' צנצא וכגון זה נמנים הם שתי מלות שלא שייך כלן לומר שהלכו השני צא לחוק ולהזהיר יותר ויותר אלא שהלכו השני צא להסוף ענין אחר וא"כ אין התחלה לתירוק כלל שמה שם מדוע לא מנחו הרמב"ם לשחיס. שו"ר צ"ב מעין ההכמה שגם הוא כתב על הלכך שמה וז"ל מה הוסיף בזה כיון שיוצא לנצח עובר על לאו חדש כו' ראוי למנוחו צפ"ע ובכתיב"ל כן נוסף דברים על היראים הגדפם שכתב וראה כמה כו' עד ומלואו ובגדפם ליתא ויש כאן סיבוב בהדברים וכו"ל שנפטר מללאת צנצא דדברים ששאר חייבים ללכת ק"ו שעדיף שמה במקום מתבטל ומלואו כו'. וכתב אלי הרב הגאון מהרש"ך שליט"א מוילנא וז"ל ובמנין המלאת שעל סדר הלכות הרמב"ם. ולפי ה' מלכים נראה שיש ט"ס בדבריו שכתב שם דין י"ח להיות מארש וכוונה בנין וטועה כרס שמחיס בקיינים שנה תמימה ומחזירין אותן מן המלחמה. מלוא י"ס שלא יעבור עליהם לכ"ד כו' ודבריו תמוהין מאד דהלא במלוא י"ח ע"כ דמייירי באירש אשה ולא לקחה וכוונה בית ולא חנכו שהרי כתב ומחזירין אותן מן המלחמה ומשמע דלר"ך לילך עד הספר ולשמוע דברי הכהן ולהחזיר ומ"מ לר"ך להספיק מים ומזון לאנשי המלחמה וא"כ תמוה טובא מה שאמר שמחיס בקיינים שנה תמימה. מה ענין שמחה צנצא וגם מה שייך בזה שיפור שגה. ויותר תמוה דהיך מסיק אה"כ שלא יעבור עליהם לכ"ד והלא אדרבה לר"ך להספיק מים ומזון כל זמן דלא נשאה. ולולא דמסתפינא הייתי אומר דלהיות מארש שייך לדיבור הקודם וכך ז"ל דין י"ח למשוח כהן מלחמה לדבר צנצא אנשי הנצח בשעת המלחמה להיות מארש וכוונה בנין וטועה כרס הולך ושב לביתו ומחזירין אותן מן המלחמה. י"ח להיות נושא אשה חדשה וכוונה בית וחנכו וטועה כרס וחללו שמחיס בקיינים שנה תמימה. י"ס שלא יעבור עליהם לכל דבר כו' כ"ל לפענ"ד עכ"ל. ובספר שדי חמד איספת דינים מערכת חתן וכלה וחופה סי' כ"ט לא זכר דברי היראים עיי"ש.

(א) בגדפם דלנו מן בל"מ זה לאלו מציאות הסמוך אה"כ וחסרו מה שביניהם. (ב) צעליו לשם אלא החמור כ"ל ואף שהחוס' צ"ב מ' נ"א ב' ד"ה אצל פי' און צעלים עמו היינו שהוא זקן או חולה וצ"ל עיי"ש במהרש"א אצל הסני"י שם כתב. לפרש שלא כדברי החוס' וזהו דעת היראים. (ג) סי' קס"ח כהן והיא כו' כ"ל והוא דלא כהר"ן שבי' כיון דאיכא בפריקה כער צ"ח אפי' בעל מן הסלע חייב בחנם אלא כמש"כ הרא"ש ס"ב דצ"מ סי' כ"ח ומש"כ כאן תיבת פטור אחר במציאה הוא מיותר ובגדפם ליתא גם יש כאן קיור מבגדפם וכן הגי' שם וכאשר פטרנו זקן כו' מתעלם מיפטר נמי הכא בפריקה וטעניה דלפיכך מנייחו ועוד בטעניה כתוב והתעלמת פעמים שאתה מתעלם

ספר עמד ה' איסורים שרע לשמים ולבריות יראים

מתעלם ובפריקה כתיב וחדלת דמשמע נמי פעמים שאתה חדל והיכי דמי אינה לפי כבודו כדאמר רבא באלו מציאות [ג' ז'] כל שבשלו מחזיר בשל חברו נמי מחזיר וכל שבשלו פורק ומוען בשל חברו נמי פורק ומוען .

דיני פריקה וטעינה פירשתי יותר למעלה בלאו דחמור נוסף לא תראה [ס' ז"מ] .

סימן רלא [לה]

יראת חכמים . כתוב ב' ואתחנן את ה' אלהיך תירא ותניא בב"ק פ' שור שנגח ד' וה' שוורים : [מ"א ז'] ובקדושין [י"ז א'] ובפסחים פ"ב [ז"ז ז'] שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא מיד פירש אמרו לו תלמידיו [רבי] כל אתין שבתורה שדרשת מה תהא עליהן א"ל כשם שאני מקבל שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה עד שבא ר"ע ודרש את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ה . ואע"ג דאיכא תנאי בב"ק דלא דריש אתין כר"ע [קיי"ל] דהתם בשור שנגח קיימי ריה"ג ור"ע ומשמעות (א) העמסוני בחדא שמתא והוה להו רבים . ועוד (ב) ר' שמעון בבכורות פ"א [ז' ז'] גבי את [הגמל] אמרינן נפקא אסור חלבו מאת . ואין להקשות דר' שמעון אדר' שמעון דאמרינן בסנהדרין (ג) גבי את כל המנחה ר' שמעון לא דריש . הא לא קשיא דיל' התם מים תבר ליה דאורחיה למפתח את טפי מלח כתב את הגמל . אי נמי יש לומר דמשמעות דריש את בכל מקום . ובסנהדרין בפרק ב' את לא דריש לדרש זו כי אם לדרשה אחרינא . ובמ' הראשו' הווקקנו לתרין דר' שמעון אדר' שמעון עצמו דאשכחן בכתובות פ' מציאת האשה [ס"ז ז'] בב"מ פרק אלו מציאות [ז"א ז'] גבי העבט תעביטנו דאית ליה דברה תורה כלשון בני אדם . ובזבחים בהשוחט ומעלה [ק"ה ז'] גבי איש איש א"ל (ד) דברה תורה כלשון בני אדם . והוצרכנו לתרין דנראה לר' שמעון דגבי העבט תעביטנו אורחי' דקרא וגבי איש איש לאו אורחיה דקרא . ולר' יהודה הווקקנו לומר סברתו למפרע דדריש בכתובות העבט תעביט ולא אמר דברה תורה כלשון בני אדם . ובע"ז פ' אין מעמידין [כ"ז א'] א"ר יהודה המול יכול כלשון בני אדם . ור' יוסי דריש התם המול יכול לרבות מילה שלא לשמה . ולר' יוסי הווקקנו לומר סברתו דר' יוסי דריש המול ולא אמר דברה תורה כלשון בני אדם . ובזבחים פ' השוחט גבי איש איש דדריש ליה ר' שמעון שנים ור' יוסי אמר דברה תורה כלשון בני אדם . ובבב"ב פ' בנות כותיים [ז"ז ז'] דריש ר' יהודה איש איש והמול יכול לא דריש . אלמא פלוגי תנאי בסברא זאת שזה אומר הכי אורחיה דקרא וזה אומר אין אורחיה דקרא כאשר הכנתי ראייה דר' שמעון ור' יהודה ור' יוסי במקום אחד דורש (ה) בכל המקרא ובמקום אחר אית להו דרבנן ובמקום אחר אית להו דברה תורה כלשון בני אדם . ור' שמעון דדריש את הגמל ולא דריש את המנחה אלמא באורחיה דקרא פלוגי .

נחזור לפירוש מצות יראת חכמים דהלכת כר' עקיבא דרבים נינהו . ועוד דסתם משנה כמותו דתנן במצות (ו) מורא רבך כמורא שמים . למדנו שחייב אדם לירוא מחכמי התורה ולומדיה שלמד מהם תורה וכמה ילמוד מהם שצריך לנהוג בו מורא כל שלמד ממנו פרק אחד או הלכה אחת . כדתנן באבות [פ"ו] הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או אפילו דבור אחד צריך לנהוג בו כבוד .

תועפות ראם

מתעלם ובפריקה כתיב כו' וכפי הנראה יש כאן דלוג מן מתעלם הא' למתעלם הכ' ועיין בשו"ת הרד"ק לנשנות הרמב"ם ז"ל סי' קס"ח שכתב שם ואני צעניי אומר דל"ק דגבי פריקה נמי כתיב וחדלת פעמים שאתה חדל הא' כינא זקן ואינה לפ"כ והוא מנבאר בדברי היראים . (א) ושמעון העמסוני כ"ל וכו' בגדפס . הנה כמורא דב"ק שם אמרו והאי תנא את לא דריש כדתיא כו' ופרש"י כדתיא שפירס מנה נחמיה וא"כ שמעון העמסוני הרי פירש ולא דריש את ונראה דרבינו מפרש לפירש עד שבא ר"ע ולימד כו' וחזר אח"כ גם שמעון העמסוני לדריש אתין כמקדם . והגרש"ם בקדושין [ז"ז ז'] למ"ד דלא דריש את הקשה מ"ל גבי ערלה לאסור שומר ועיין מ"כ בזה לעיל סי' ע"ה אות י"ב . (ב) ועוד כו' עד ועוד דסתם משנה כו' חסר בגדפס . (ג) כמנחות [י"א ז'] גבי ואת כל הלבוש אשר על המנחה כו' התם מסתבר ליה כו' שפי מלמיכתה את כו' לומר דר' שמעון דריש כו' ובמנחות כ"א את כו' כ"ל ועיין בחומ' דבכורות . (ד) ז"ל לא אמר דברה כו' ועיין סוטה כ"ד א' תוד"ה ור' יוחנן ובמ"מ פ"ו מהל' דיעות ה"ז ועיין לעיל סי' קס"ז מש"כ רבינו צעניי יש אם למקרא ומסורת לתרין כ"כ . (ה) הלשון מנומנס והקורא יצין להניחו . (ו) באבות כ"ל ורבינו מפרש דר"ל בן שמוע דשם פ"ד מ"ב לא אמר אלא עד כמורא רבך ומשם ואילך סיוס דעת רבינו הקדוש הוא וכמש"כ לפירש כן שם מ"ב רש"א ג' כתרס"ה כו' ורבי הוסיף ואמר וכתב ש"ס כו' וכן כתבו לפירש כ"א משנה ה' באשתו אמרו כו' דרבי אמר לה ומילי' דהיראים הוא דל"ה הו"ל לראש"ש לומר וכבוד רבך דהא כבוד קמיירי ומה זה שסיים כמורא אע"כ דדברי רבי הוא לפירש מש"א ר"ל כמורא רבך עד כמה הוא מניע ועו"א רבי ומורא רבך כמורא שמים וכו' הרא"ה דסתם משנה כמותו וכו' כלילת המורה מערכת האלף אות א' הניח דעת רבינו ב"ש וז"ל

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות יראים קג

ומכבוד (ז) נלמוד מורא שכשם שאמרה תורה והדרת פני זקן זה שקנה חכמה ממנו בדבור אחד כך יש לומר תירא בלמד ממנו אפילו דבור אחד. ואשר שמו אחד יצילנו מפחד.

סימן רלב (כב)

שפל רוח וצעיר. מצוה זאת מצאתי בהלכות של ר' יהודה אי גאון (א) ולא מצאתי עיקר אלא משבחה התורה העניו דכתיב והאיש משה עניו מאד למדנו שמצוה להיות אדם עניו ושפל רוח. ואמרו חכמים [נדיס נ"ה ח'] כל המשפיל עצמו הב"ה מנכיחו שנאמר כל גיא ינשא וגו'. ותנן [אבות] ר' לויטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח שתקות אנוש רמה וכתיב עקב ענוה יראת ה'. ואמרין בשבת ירושלמי [פ"ה ס"ג] מה שעשה חכמה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסולייסה (ב) דכתיב עקב ענוה יראת ה' ובתיב ראשית חכמה יראת ה'.

סימן רלג (לו)

לקום מפני שיבה ולהדר פני זקן. ויראת טאלהיך צוה הקב"ה בפ' קדושים מפני שיבה תקום. ותניא (א) איסי בן יהודה אומר מפני שיבה תקום כל שיבה במשמע פי' אפילו נוי אך שיקיים שבע מצות שנצטוו בני נח דהיינו חסירי אומות העולם ואר"י [ג"ג ח'] הלכה כאיסי בן יהודה אביי (ב) קאי מקמי סבי דארמאי פי' שקיים שבע מצות שקבלו עליהם בני נח. ולמ"ד בע"ז [ס"ז ז'] דהוי גר תושב לא קשיא דמ"מ ארמאי קרי להו תלמודא אבל אם אינם מקיימים כגון עובדי כוכבים בזמן (חכית) עובדי ע"ז מגלה עריות ושופכי דמים לא אמר איסי לקום מפניו ולהדרו דכתיב שאת פני רשע לא טוב להסתכל בפניו אסור [מגילה כ"ח ח'] לקום מפניו ולהדרו לא כל שכן. ותניא מפני שיבה תקום יכול אפילו זקן אשמאי פי' המקיים ז' מצות הוא

תועפות ראם

וה"ל כמ"כ. (ז) ומכבוד כו' ע"ס ליתא נדפס ומבואר מדברי רבינו אלה כמ"כ הווי העמודים נדפס ס' ל"ה כו"ל כתב מהר"ר שמואל יפה בירושלמי פ' הוראה ואין להקשות דהדין כתיב והדרת פני זקן דההוא כבוד והכא מורא וכבוד אחד ומורא אחד דכתיב בפ"ק דקדושין ע"י"ג והתוס' ב"ק מ"א ב' ד"ה לרבות כ' וא"ת מפני שיבה תקום למ"ל תיפוק ליה מהכא כו' אלג לרבינו דס"ל דהכא נמי מיירי ברבו שאינו מובטח שלמד ממנו אפי' פרק אחד ואפי' הלכה אחת ל"ל דההוא כבוד והכא מורא וכבוד אחד ומורא אחד עכ"ל והוא מבואר בלשון היראים כת"י שלפנינו ובספר מד"ל לז"ק שם הניח דה"ל בל"ע ועיין בס' מנחה חדשה ח"ב דרוש ה' וז"ל הרי"ף בעין עקב לז"ק שם ואע"ג דמפני שיבה תקום הוא לכבוד להדרו והכא מיירי במורא מ"מ יס בכלל מורא גם הכבוד שאל ירא ממנו בודאי שעושה לו הידור וכבוד מפני היראה עכ"ל. ור"ל דלא דמי לכבוד דאב דאמריין בקדושין ל"א ב' כיבוד מאכיל ומשקה ומלביש ומכסה מכנים ומוליך דזהו אינו בגדר המורא לכן בעינן קרא אחריתא לכבוד לנד המורא משא"כ קימה והידור דזקן שקנה חכמה שפיר נכנס בגדר המורא ולא בעי קרא להכי זוהי כוונת דברי התוס' לתי' הרי"ף. ועל דעת היראים מה שאמרו במשנה דלצות הלומד מחבירו פ"א כו' דריך לנהוג בו כבוד הוא חיוב גמור דלא כמ"כ הגאון יעב"ץ בלחם שמים שם דלדריך דמתני' לא חיוב גמור הוא מש"ס קתני לשון דריך ומיירי בתפלים הלומדים זה מזה כדתנן הלומד מחבירו ולא דמי לעובדא דאייזיין ב"ב ל"א ח' ע"י"ג. ובמה שרבינו חולק על דה"ה דב"ק שם וס"ל דמורא רבך כמורא שמים אפי' רבו שאינו מובטח קאמר וכמתני' דלצות כן נראה מהא"י ה"ל פסחים ס' רנ"ו ומהמרדכי בתוס' ל"ב ערבי פסחים ע"י"ג ועיין שבושות ל' ב' שאמרו שם הא"י עשה והא"י עשה דכבוד חורה עדין ופרש"י עשה דכבוד חורה את ה"א תירא לרבות ת"ח נראה מדבריו דס"ל כמ"כ התוס' ב"ב שם דאין חילוק בת"ח בין כבוד למורא דאילו למש"כ בדעת היראים הו"ל עשה דכבוד חורה והדרת פני זקן דאילו את ה"א תירא הוא עשה דמורא ועיין במו"ל למגילה כ"ח ח' ודו"ק. ולהלן ס' רנ"ג הכי' ג"כ רבינו המשנה דלצות לדין חורה דהדרת ברבו מיירי שלמד ממנו דוקא וכן כלילת המערה מערכת האלף סוף אות ח' האריך לבאר היאך יתיישב קשיית התוס' דב"ק מ"א ב' ד"ה לרבות לשיטת הרא"ה ז"ל ע"י"ג ובמחל"ל לא השגיח לרבינו קשיית התוס' לק"מ דההוא כיבוד והכא מורא וכנ"ל.

(א) הסת"ג לאוין ס"ד מנה בלאו שלא להתנאות ועפ"י הגמרא דפוסה ה' ח' וכלל שם כל מש"כ רבינו בסמין זה ורבינו כ' בדרך הכה"ג שחברה עם העיין, והוי שפל רוח" וז"ל הגר"ל שפ"ס ולפ"ה מלות ענוה אינו שלילת הגאון רק הוא מ"ע בפ"ל לנד העדר ואיסור גאון ומקור הדבר ממקרא והא"ש עניו מאד. ואריך ביאור לזה דהא ענוה משבחי' קרא בדבר שלא היה לכל אדם וא"ל איך מכל לומר שיהו מזה לכל ילוד אשה ואולי דמ"מ חובת כל יר"ל להשתדל להשיג מקצתה כפי יכולתו עכ"ל. (ב) בדפוס. פי' סולייסה מנעלה כמו סגל המסוליים [בימות ק"ג ז']. המעתיק:

(א) ותניא בפ"ק דקדושין [ג"ב ז'] איסי כו' כ"ה נדפס: (ב) איסי כו' וכו"ה כמ"ג עיין י"ג אלג לפנינו בגמרא ל"ג ח' ר' יוחנן קאי כו' אלג איסי יהיב ידא לנבא דארמאי ע"י"ג כהרמ"ה ובתוס' ל"ב ב' ד"ה מאי. והנה למש"כ הרמב"ם ספ"ה מה"ל מלכים אלג אס עשין מפני הכרע הדעת אין זה ג"ת ואינו מחסדי או"ה אלא מתחכמים [עיין אפי' דרוש י"ז אות י"ט ודרוש ל"ה אות ז'] הו"ל לרבינו לתרץ מש"כ ולמ"ד בע"ז דהוי ג"ת ל"ק כו' כה"ג דכאן מיירי שעשין מפני הכרע הדעת דאין זה ג"ת ואינו מחסדי או"ה ועכ"ל דרבינו (ג)

נקרא אשמאי בשביל שהוא (ג) נכרי גמור ת"ל זקן אין זקן אלא חכם שנאמר אספה לי שבעים איש מוקני ישראל ר' יוסי הגלילי (ד) היינו ת"ק איבא בינייהו יניק וחכים ת"ק סבר יניק וחכים לא וריה"ג סבר אפילו יניק וחכים נמי. מאי טעמא דר' יוסי הגלילי אי ס"ד כדאמר ת"ק ליכתוב רחמנא מפני שיבה (ה) תקום מדיא אמר הכי ש"ס ואפילו יניק וחכים נמי מפני שיבה וזקן חד הוא הלבך צריך שיבה וחכמה ומדפסק ר' יוחנן כאיסי דאמר שיבה כל שיבה במשמע אלמא שיבה וזקן תרתי נינהו. למדנו שהלכה כר' יוסי הגלילי דאמר זה שקנה חכמה בלא שיבה. פי' זה שקנה חכמה מסמו (ו) כדאמרינן על ברייתא זאת [ג' א'] אמר אביי לא שנו אלא ברבו שאינו טובהק אבל ברבו טובהק מלוא עיניו מכל מקום רבו בעיניו. והיינו דתנן

תועפות ראם

לא ס"ל כהרמב"ם ובגדפס חסר מן אביי כו' עד תלמודא ובס' תו"ח ח"א פ"ו כ' מדרש מפורש כהרמב"ם חכם או"ה זה העושה אותו מפני שקול דעתו ועיי' בשו"ת עונג יו"ט ח"א פ"ו י"ט. (ג) בגדפס איתא שאינו גר גמור ועפי"ו כ' השם חכם אשמאי לאון נטריקון איש מאי דומיא דתיבת דמאי שפי' דא מאי מתוקן או אינו מתוקן ה"ל זה האיש שהוא מקיים ז"מ ב"ל והוא מחסידי או"ה מאי הוי גר גמור או לא עכ"ל אבל לפמנ"ל כ' כן הוא עובד כוכבים גמור אי אפשר לומר כן ועיי' בס' חרדים פ"ו במ"ע מה"ל החלויות ברנלים ואפשר לקיימו בכ"י שכ' ומאלתי בסירובי הגאונים כתיבת יד לאשמאי היינו עובד כוכבים כו' וכ"פ הרב רבינו אלעזר ממין כו' ועיי' קדושין [ג' ב'] הוד"ה זקן ודע בגדפס איתא וכמה שיבה דתנן בן שבעים לשיבה ובכת"ל שפנינו ליתא. (ד) אומר אין זקן אלא מי שקנה חכמה שנאמר ה' קניי ראשית דרכו ואמרינן בריה"ג היינו כו' כ"ל. (ה) שיבה זקן תקום והדרת מולא כו' נמי פי' שיבה וזקן תרי מיני נינהו שיבה בלא חכמה וחכמה בלא שיבה ות"ק סבר שיבה וזקן כו' כ"ל וכ"ה בגדפס ומס"ר לריה"ג שיבה בלא חכמה הוא לפ"ד רבינו דאסי צין יהודא אומר אפי' סבי ארמאי וא"כ בזה פליג ריה"ג אלא פי' ב"ל דאילו לריה"ג שיבה בלא חכמה אצל מ"מ ישראל צעיק וזקן אשמאי לא ואיכ"ל ב"ל פליג עליה ואומר אפילו זקן אשמאי ובהליכא למימר שבתוס' שם [ג' ב'] ד"ה מ"ס ומדויק לרבינו לשון הגמרא שם לריה"ג דהאי לאו האו והאי לאו האו דפי' שיבה בלא חכמה וחכמה בלא שיבה ולפי"ו ג"ל מ"ס בגמרא ח"כ יניק וחכים דה"ל דהו"ל ח"כ שיבה בלא חכמה דלת"ק ח"כ לקום מפניו ולריה"ג צריך והא בזה תליא אלא מה שהפסוק הדר הוה ולא מה שכתוב ראשון בתורה דהוה שיבה היינו מפני שזו חדש יותר דלריה"ג אפי' יניק שהוא קטן ולא הגיע עדיין לכלל מנחת וחרים נריך לקום מפניו ולהדרו מפני חממתו כמס"כ השב"ל סי' מ"ל הביאו הב"י וא"ס זה לפסק רבינו דהלכה כריה"ג ודלא כמס"כ השב"ל שם ולא איתמר הלכה כמאן ומסתמא מילתא דרבנן הלכה כרבנן עכ"ל וגרסא פי' שר"ל מילתא דרבנן הוה דברי רבים ולכן הלכה כרבנן ולא כריה"ג שהוא יחיד. אבל הווי העמודים בלחות ה' העתיק לשון השב"ל ולא איתמר הלכה כמאן ומסתמא מילתא דרבנן עכ"ל אבל דעת החוס' שם והבמ"ל דת"ק מנריך שיבה וחכמה וריה"ג ס"ל יניק וחכים או שיבה וחכים ועיין בסוף ספר תוספות אחרן שמיישב גם להחוס' מ"ס בגמרא דהאי לאו האו כו' דה"ק דשיבה ח"כ שיבה מופלג בחכמה וזקן דאיתא למופלג בחכמה ח"כ שיבה ובמס"כ החוס' סד"ה מאי והר"ס בתי' השני. (ו) ממנו כו' הסמ"ג עיין י"ג הביא דברי רבינו רא"ס על מ"ס אביי [ג] אלא ברבו שאינו מובהק אצל כו' וז"ל מלשון זה מדקדק הרר"ס דאין חייב מן התורה לעמוד ח"כ הוא רבו והיינו דתנן במס' אבות כו' והיינו דאמרינן פ"ב דמ"מ ת"ח שבבב כו' ואמרינן בפ"ק דקדושין כו' ולא עמד בפני. אמנם מד"ס צריך לעמוד בפני כל ת"ח ואע"פ שאינו רבו כדאמרינן בפ' אלו הן הלוקין כמה כו' שאין תורה עומדת מפני לומדיה עכ"ל. והא כמס"ד כן ובסמ"ג תולדה להידור וקימת זקן כו' ע"ס הסיומן. והריטב"א בתי' לקדושין שם כ' וז"ל והא דאמרינן ברבו. שאינו מובהק שטומד מלפניו ד' אמות ק"ל דתיפוק ל' דהוי ת"ח והרר"ס היה מדקדק מכאן שאין חייב עמידה בפני ת"ח מדאורייתא אלא מדרבנן כדאמרינן בפ' אלו הן הלוקין ואין זה נכון אלא דבתלמודא אפי' הן שווין או גדול ממנו חייב לעמוד בפניו דאילו מדין ת"ח ה' פסור וכדאמרן עכ"ל. והנה ראיית רבינו הרר"ס מהך דאביי נראה פסוק שהוא ממה שאמר ל"ס אלא ברבו שאינו מובהק ולא אמר ל"ס אלא שאינו רבו מובהק יח' רבו או ת"ח בעלמא ש"מ דבאנו רבו אין דין קימה כלל מדאורייתא וז"ל אלא דאביי מ"מ רבו צעיק וכן נראה ממס"כ הסמ"ג מלשון זה מדקדק הרר"ס כו' משמע שהוא מדקדק הלשון שאמר אביי וא"כ הריטב"א בפ' לא הועיל לתרץ דקדוק הרר"ס דלכתי' הו"ל לאביי למימר ל"ס אלא שאינו רבו מובהק וז"ל לת"ח גדול ממנו אלא דאין גדול ממנו דמש"ה נקט אביי רבו לרבותא דאפי' רבו כ"י גדול"א וכ"כ בש"ס שאילתא ק"א אור ד' וראיית רבינו מאבות י"ל לדחות כמס"כ הריטב"א דהא הלומד מחבירו אמר וא"כ מיירי בשווין ומס"ה צעיק דוקא שלמד ממנו וכ"כ הר"ן בקדושין דאפשר שאפי' בשווין נמי פסור שאינו חייב לעמוד מפני חכם אלא בגדול ממנו עיי"ש וכ"כ הסמ"ג בב"מ [ג' א'] עמ"ס ת"ח שבבב שומדין זה חפשי זה עיי"ש ואזדא לה לפי"ו ג"כ ראיית היראים משם ועיין בגי' ס"פ א"מ וכן י"ל ג"כ בר"ס ברבי דליקדק דמסעס לימוד היה צריך לעמוד אפי' אם ישווה לו וז"ל רבינו ירוחם נתיב ב' חלק ה' וכ' רמ"ה רבו שאינו מובהק אפי' שלא למד ממנו ואינו זקן כו' מאחר שגדול ממנו בחכמה וראוי ללמוד ממנו אע"פ שאינו רבו ולא למד ממנו שזו דבר חייב לקום מפניו ולנהוג בו כבוד כתלמיד לרבו שאינו מובהק או אינו גדול ממנו בחכמה לא למד ממנו שזו דבר צריך לנהוג בו כבוד ולקום מפניו ואם לא למד ממנו שזו דבר חייב לקום מפניו ומיהו הידור צריך לעשות לו משום דכתיב ואת יראי ה' יכבד עכ"ל ולפמנ"ל כ' ונראה ש"ל דרמ"ד כ"כ הסור שם והוא כדעת החולקים על הר"ס דלהר"ס דוקא רבו צעיק ובהגמ"י פ"ה מהל' ת"ת אור ו' כ' אמר אביי ל"ס כו' מלוא עיניו ומלשון זה מדקדק רא"ס דאין חייב מה"ל לעמוד ח"כ הוא רבו מובהק וכן משמע בפ' אבות ופ' א"מ ופ"ק דקדושין דכל שאר הידור ולימוד מדברי חכמים עכ"ל. ויפה כ' הווי העמודים דט"ס הוא בהגמ"י תיבת מובהק דאפי' רבו שאינו מובהק חייב מדאורייתא לדעת הר"ס אלא דאם אינו רבו כלל אפי' מובלג בחכמה וגדול ממנו אינו חייב אלא מדרבנן דהא דאמרינן כמה טעמא כו' ולא קיימי מקמי גברא רבה ה"ל מדרבנן. ודע דלשון הגדפס בתולדה להידור וקימת זקן אפילו לא למד ממנו אלא יודע יותר ממנו כדאמר רבא כו'

ספר עמוד ה אימורים שרע לשמים ולבריות יראים קד

באבות [פ'] הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או אפילו דבור אחד צריך לנהוג בו כבוד אבל אם [לא] למד (ו) אינו צריך והיינו דאמרין בב"מ [ג' א'] כל ת"ח שבבבל עומדין זה בפני זה פ' שלומדין זה מזה אבל שאר בני אדם לא ואמרין בקדושין פ"א [ג' א'] שני (ה) שלישי שניתי לו בספר תילים ולא עמד מפני פ' אלמא מטעם הלמוד היה צריך לעמוד מפניו. תקום והדרת פ' כדתניא בקדושין פ"א [ג' ג'] מפני שיבה תקום והדרת יכול יעמוד מפניו מרחוק ת"ל תקום והדרת לא אמרתי אלא בקימה שיש לה הידור. ותניא [ג' א'] איזו היא קימה שיש בה הידור זו ד' אמות פ' שהחכם מתהדר בקימתו שנראה שמפני כבודו הוא עומד אי הידור יכול יהדרנו בממון ת"ל תקום והדרת מה קימה שאין בה חסרון כים אף חדור שאין בה חסרון כים ומנין לנו דקימה אין בה חסרון כים של ביטול מלאכה דמקיש קימה להידור מה הידור אין בו ביטול מלאכה אף קימה אין בה ביטול מלאכה. ומאחר דשיבה וזקן תרי מילי ניהו מנלן דתקום והדרת אבל חד וחד קאי מדכתיב תקום והדרת בי מצינו מולא כתיב תקום מפני שיבה פני זקן. תהדר קרי ביה הכי מפני שיבה תקום והדרת (ט) פני זקן. ועל קימת ד' אמות אמר אביי לא שנו אלא ברבו שאינו טובהק אבל ברבו מובהק מלא עיניו פ' רבו מובהק שרוב חכמתו ממנו. ותניא יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ ת"ל תקום והדרת לא אמרתי אלא קימה שיש בה הידור. יכול יעלים עיניו כמי שלא ראהו פ' מקמי דנימטי זמן חיובי דכי מטי זמן חיובי לא חזי ליה ת"ל תקום ויראת דבר החסור ללב נאמר בו ויראת. ר"ש בן אליעזר אומר מנין לזקן שלא יטריח ת"ל זקן ויראת.

תניא אין בעלי אמוניות פ' (י) העוסקים במלאכת אחרים רשאים לעמוד לפני ת"ח בשעה שעוסקין במלאכתם. למדנו שצוה הקב"ה לכבד שיבה וזקן איזה מהן קודם לא למדנו. פ' רב אמי בב"ב ביש נוחלין [ק' א'] בישיבה הלך אחר החכמים במסיבה הלך אחר הזקנה פ' כל אחד ואחד לפני (יא) הקפדתו

תועפות ראם

כו' אלז בהכח"י שלפנינו הגירסא תולדה כו' שלא למד ממנו אפילו אינו יותר ממנו גברא רבא הוא כדאמר רבא כו' ועפ"י הי' אפשר לפרש מה שאמר רבינו פ' זה שקה חכמה ממנו דר"ל שקה חכמה יותר ממנו ומ"ל רבינו אח"כ מ"ל רבו בעין פ' בשמיים שווין ורבינו משום שקה חכמה יותר ממנו לרבו שלמד ממנו ואינו גדול ממנו בחכמה וכדמ"ל ש' רבינו ירוחם ומש"כ הרישב"א לפרש אלז בשלה דעתי נגד כל הראשונים שהציאו דעת הרא"ש כמש"כ למעלה ועפ"י ז"ל דמשכ"ר שקה חכמה ממנו היינו שלמד הימנו חכמה דהיינו רבו ויפה הקשה הווי העמודים על פ' רבינו דא"כ כשהקשו בגמ' ריה"ג היינו ת"ק הול"ל דלת"ק חכם אפי' אינו רבו חייב ולריה"ג דוקא רבו זה שקה חכמה ממנו. עוד כתוב בנדפס והיינו דלמריק ב' פ' א"מ [ג' א'] רבא קרע מאפי' עלי' הוא מרבין דלסבירי' וזהמא ליספדון ואמרין נמי ת"ח שבבבל כו' ובהכח"י שלפנינו ליחא וכ"ל מלשון הסמ"ג ש' לשל שלח הי' זה בדברי רבינו והבכ"ר ליו"ד ס' רמ"ב אות ג' רבא גי' היראים מזה ל' ושב"כ התוס' בשבת ק"ה ב' ד"ה הכל והשיג מזה על הסה"ד סדר תו"א ערך רב סחורה עיי"ל ובשכנר הימים העירתי ג"כ עמ"ס הסה"ד ועוד שהתוס' דקדקו וכתבו שאמר רבא שראוי לקרוע עליו אלז לא כתבו שרבא קרע עליו כמו שהבין היוחסין עכ"ל ובאמת אינו מן הנמוס שרבא יאמר שראוי לקרוע על רב סחורה רבו בשביל ד"ל כ"ל לאחר שמת וקרע עליו כמו שפי' מהרש"א בח"א מגילה כ"ה ב' הספידה דקאי גי' רב שעת דלא כפרש"י שם וכ"ל הק"ל שם אות ג' אפי' כ' שפיר ב' היוחסין שרבא קרע עליו ועיין שבת קנ"ג א' ודו"ק. (ו) אס לא למד ממנו [כ"ז] ובמשכ"ר דאס לא למד ממנו א"ל כו' אלז שאר בג"א לא. הדברים מרפסין אינרא דאין יתכן שפ"ה אינם חייבים לנהוג כבוד רק ת"ח לבד וזו"מ כ"ל שז"ל שאר ת"ח והיינו כשלא למדו ממנו [הגרא"ד]. (ח) לפינו הגירסא שני חומשים ועיי"ל בפרש"י ותוס'. (ט) והדרת תקום והדרת פני כו' כנ"ל. (י) פ' כו' כפרש"י חולין כ"ד ב' ועיי"ל בתוס' ובמקומו בקדושין ומש"כ התוס' בחולין שם בהכח"י דקדושין ג' ב' אין אדם רשאי לעמוד בפני רבו אלא שחרית וערבית דפי' אינו חייב לעמוד מהרש"ל בביאוריו לסמ"ג תמוה ע"ז מאחר שהטעם שלא יהא כבודו מרובה כו' א"ל אינו רשאי ממש קאמר ואין זו תימא דמ"ל נמי דהיינו ק"ל יכול לקרות כמה פעמים ביום אלא דחיובה ליכא כ"ל שחרית וערבית ובס' יד המלך להרמב"ם פ"ו מהל' ת"ת ה"ה לא זכר דה"ל בחולין שם בזה דאין אדם רשאי כו' אלא שחרית וערבית דפי' אינו חייב לעמוד. ובהנהגות חדשות לסמ"ק ס' כ"ב עמ"ס ואל יקום לפני רבו אלא ערבית ושחרית כ' ח"ל והסמ"ג לא הביא זה וכן הרי"ף ועיין הרא"ש שם עכ"ל והוא תמוה דלמה לא איהא בסמ"ג עיין י"ג ואולי ס"ס בדבריו וז"ל והספר יראים לא הביא זה. שו"ר בס' ברכ"י ליו"ד ס' רמ"ד ס' ח' ש' שהרב משכנות יעקב סוף תבא כ' ע"ד התוס' דחולין ה"ל דלדברא דרשאין כפשוטו דאיסור ים בדבר שלא יהא כבודו מרובה כו' והבכ"ר כ' עליו דלק"מ דשפיר מצינו לפרש אינו חייב כמש"כ התוס' כו' דגם אס' רובא לקבל מלכות שמים כמה זמני ציומא מצי עבד כו' עיי"ל וחדוש שלא העיר מביאורי מהרש"ל וברבינו ירוחם כ"ב ח"ה כ' אין ת"ח חייב לעמוד מפני רבו אלא שחרית מנחה וערבית בלבד שלא יהא כבודו מרובה מכבוד שמים עכ"ל נראה מדבריו דפי' כבוד שמים היינו תפלה שהוא ג' פעמים ביום ולכן כ' שחרית מנחה וערבית וכיון שכן שפיר יס' איסור להחפול יותר כמ"ס בברכות ל"א א' יכול יתפלל אדם כה"ר כולו כו' ועיין בהר"ם פ"ג דברכות ס' ע"ז אולם בירושלמי פ"ג דברכות מביאר עד כמה צריך לעמוד בפני זקן שמוען בר ג' בש"ר יוחנן פעמים ביום ואפשר דתלמיד בפני רבו שאי' עומד מלפניו ג"ס ביום לפיכך רבינו ירוחם. (יא) לפי הקפדתו כ"ה בנדפס ובדברי רב אפי' ש' רבינו ז"ל והוא דמופלג בחכמה והוא דמופלג בזקנה וכ' ע"ז הגרא"ד של"ס"א לכאורה הול"ל המוקדם בספוק מוקדם למזה ואולי ל"ס זה בב' ב"ל שונים ועי' קדושין ל' ב' בכנ"א ובפסחים ל"ב ב' ותוס' שלהי ברייתות

ספר עמוד ה אימורים שרע לשמים ולבריות יראים

ואמר רב אשי והוא דמופלג בוקנה. אמר ר' אלעזר [יג ז'] כל תלמיד שאינו עומד מפני רבו נקרא רשע ואינו מאריך ימים ותלמודו משתכח שנאמר וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני האלהים. ומורא זו מפרש זו מוראת רב.

תולדה להידור וקיימת זקן. שלא למד ממנו אפילו אינו יותר (יב) ממנו גברא רבא הוא כדאמר רבא באלוהי הלוקין [יג ז'] כמה טפשי בני אינשי דקיימי מקמי ס'ת ומקמי גברא רבה לא קיימי שהתורה אמרה ארבעים יכנו וחכמים אומרים ארבעים חסר אחת פ' גדול כה חכמים שאילמלי הם לא דעו פ' התורה מ"מ התורה גדולה מהם כדאמרינן בקדושין פ"א [יג י'] שאין (יג) תורה עומדת בפני לומדיה.

סימן רלד [מה]

עשיית מעקה. צוה הב"ה שיעשה האדם מעקה לגנו. דכתיב ב' כי תצא כי תבנה בית חדש ועשית מעקה וגו'. ותניא בספרי אין לי אלא בנה לקח וירש וניתן לו במתנה מנין ת"ל בית (א) מ"מ אין לי אלא בית מניין הבונה בית תבן בית (ב) הקש ובית העצים ובית האוצרות ת"ל לא תשים דמים בביתך יכול הבונה בית שער אכסדרא ומרפסת ת"ל בביתך מה בית מיוחד לדירה (ג) יצאו אלו שאינם מיוחדים לדירה. ועשית מעקה לגנך אין לי אלא גג מניין לרבות (ד) שיחין ומערות ונעיצין. ת"ל לא תשים דמים בביתך א"כ מה ת"ל גג פרט לכבש (ה) בית לרבות היכל גג פרט לאולם [חדש] משעת (ו) חידושו עשה לו מעקה כמה הוא מקום מענלו פ' גובהו ג' טפחים ובית גובהו עשרה טפחים. ועשית מעקה לגנך מצות עשה. לא תשים דמים. מצות לא תעשה. יש לשאול מה ראו חכמים לרבות בורות שיחין ומערות

תועפות ראם

כריתות וט"א תנינא י"ב ז' ויהי"א הרבה ככל פרט אך אכ"מ עכ"ל. עוד כ' מבוחר מדברי רבינו שכלל וזהרר הוא כל חיזה ויומם של כבוד וכך דבישיבה הלך א"ח כ' שהוא להקדים הראוי לכבוד והוא חידוש גדול ובקדושת כהן מאלו להקדים לו להיות ראשון כ' עכ"ל. (יב) עיין לשל אות ו'. עיי"ש דר' שמעון בר אבא אמר כן ודימה לזה ח"ח בשם שמואל בחורה דלפי שמואל דבר הלכה קרי ל' תורה עממה ואין ראוי לעמוד מפני רבו וע"ז אמרו שם ליש עלה אביי פ' דח"ח העוסק בחורה אינו כמו החורה עממה אבל מ"מ פשיטא ר"ש בר אבא דהחורה גדולה מן לומדיה שריר וקיים ומהר"ש ציטטוריו לסמ"ג תמה ע"ז וז' דל"ל כדאמרינן בקדושין פ"א וכו' ולא והכוונה למש"ס ק"ו מפני לומדיה עומדין מפניה לא כס"כ ושם תלמיד טועה הניח שאין כ' והכ"ל כתבתי ודוקח לומר דשעות נפל בס' יראים והסמ"ג: (א) בית מ"מ עיין סוטה מ"א ח' ת"ד אשר בנה כ' לקח מי ח"ל מי האיש אשר בנה בית כ' וז"ל בספרי דברים פ' קז"ד ולא אמרו שם בית מ"מ כהכל והגרש"ם בסוטה שם הקשה כן ועוד הקשה שם דבסוטה שם דריש בית התבן כ' מן אשר בנה ואילו לענין מעקה דריש מן לא תשים דמים בביתך כ' עיי"ש ובאמת מה"ס הגיה הגר"א בספרי כאן ח"ל לא תשים דמים בביתך ולענין הבונה בית התבן כ' הגיה הגר"א ח"ל כי תבנה וא"ס וע"ד מה שפ' רש"י סוטה שם ד"ה מי האיש רבויא הוא כ' וכ' עליו הגרש"ם שם ולענין מאשר דריש עכ"ל. ובאמת רש"י פ' ע"פ הירושלמי פ"ה בסוטה כ"ד שאמרו שם לקח כ' ח"ל האיש [דכתיב] מי האיש ע"כ ולכן הגיה הגר"א גם בספרי למחוק חיבות אשר בנה והיינו כפירש"י דאילו להגרש"ם ח"ס דברי הספרי ח"ל מי האיש אשר בנה ור"ל דאשר רבויא הוא ולפי הגהת הגר"א דמרבין כאן לענין מעקה הבונה בית תבן בית הקש ובית העצים ובית האוצרות מלכתוב כי תבנה ח"כ לראש"י דאמר בסוטה שם בית כמשמעו פ' בית דירה דוקא ולא בית התבן כ' ה"ה נמי דפלגי לענין מעקה וס"ל דבית דוקא וז"ע בזה. (ב) ז"ל בית הנקר וכנ"ל ל' חז"ל כן וכ"כ רבינו בסמוך. (ג) לדירה אף כל מיוחד לדירה יצאו כ' כנ"ל. (ד) לרבות בורות שיחין כ' כנ"ל וכן נראה מדברי רבינו בסמוך שזכר בורות שיחין כ' והנה כבר כ' בס' פאת השולחן סי' ג' לברך על עשיית מעקה ועיין בס' שדי חמד אסיפת דיונים מערכת ברכות סי' א' אות ט"ז שכל הראשונים והאחרונים דעתם לברך על מצות מעקה דלא כהרמב"ם סי' ט"ז דהוא יחיד ממש עיי"ש וא"כ אבל בני דמרבין הכא והוא בורות שיחין ומערות שחיבים במעקה לברך וכ"כ בס' מעשה רב מנהי הגר"א סי' ק' בזה לר"ד להגיה המחילה י"ס היינו אמה וב' שלש אמה ולברך ברכת מעקה עכ"ל וכ"כ במנחת חינוך מ' חקמ"ז לברך על בזה וכו'. אבל החי' אדם כלל ע"ז סי' כ"ד כ' אע"ג דהעושה מעקה מנכר החס בזה"ל כתיב ועשית מעקה אצל הסכר המכשולות העיקר הוא שיעורב בנ"ל דאיתא בספרי אין לי אלא גג מנין לרבות בורות ת"ל לא תשים עכ"ל ונראה שכן הוא דעת ההט"ש שחילתא קמ"ה אות י"ז לדעת הרמב"ם פ"א מהל' ברכות ה"ב ואין דבריו מוכרחין שם וכן נראה מדברי רבינו דבורות שיחין כ' מצות מעקה שלחן מ"ע כמו בית ומש"ה כתבן כאן דאילו להסיר המכשולות מקומן לעיל סי' ר"י והפ"ת לחו"מ סי' תכ"ז סק"א הביא דברי הגר"א עיי"ש. (ה) לכבש ל"ל דר"ל המקום שעולין ויורדין בו אבל שער הדלדלין חייב דלא גרע מבור [חיי אדם שם] אבל ר"ה פ' פרט לכבש המוצא שאין חייבין לעשות לו מעקה מאלו ומכלן. (ו) הדם משעת חידושו כ' כן הגיה הגר"א דל"ל שט"א וז"ל הספרי הדם רבי אומר משעת כ' ובגרש"ם יתא רבי אומר והנה רבינו הביא לשון הספרי כמה הוא מקום מענלו פ' גובהו ג"ס ובית גובהו י"ס ונראה דלרבינו ה"ס גובה המעקה ל"ל ג' טפחים ובית גובהו עשרה טפחים וא"י חייבת במעקה כדאיתא בצ"כ כ"א ח' לכל פחות מ"ע לאו בית הוא ופסורה מן המעקה ונראה לפ"ד רבינו מעקה שיעור גובהו ג"ס ומיחו בגמרא רפ"ד דכ"ז מבוחר במשנה שם דגובה המעקה הוא י' טפחים וז"ל כמש"כ הגמרא עז להרמב"ם פ"א מהל' רואה ה"ד וז"ל עוד ראיתי שאותן הדברים שבספרי הם דברי יחיד והכי איתא בהם רבי אומר משעת חידושו עשה לו מעקה וכמה הוא מעקה כ' אבל לאח"כ סתמא הנרייתא כי יסול הנופל כ' עכ"ל וא"כ יש להגיה דברי היראים כלשון הספרי

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות יראים קה

ולמעט בית שער ואכסדרא ומרפסת הלא בשניהן אין בהן בית דירה (ו) וגם בית היכל אין בו בית דירה וביומא נמי פ"א [י"א נ'] אמרינן מה בית שהוא חול אף כל שהוא חול. ירושלמי (ח) מבית היכל תנאי נינהו דהא בית תבן בקר ועצים אמרינן ביומא פ"א נמי תנאי היא ובית שער ואכסדרא ושיחין ומערות אע"ג דתרווייהו לאו בני דירה נינהו כיון דרגילים להשתמש בבורות שיחין ומערות קיימי בלא תשים דמים בביתך כבית שיש בו דירה מה שאין כן בבית שאין בו דירה שער ואכסדרא שאין רגילין להשתמש בהן. ותניא [סוכה ג' א'] בית שאין בו ד' על ד' אמות פטור מן המעקה. ונראה לומר שהעומד בבית אחרים פטור העומד מן המעקה דלא מרבינן אלא לקח וירש וניתן לו. במתנה אלמא מעקה לאו חובת הדר הוא. והא (ט) דתניא בב"מ בסוף פ' השואל [ק"ג נ'] שוכר חייב לעשות לו מעקה. יש לומר מדרבנן הוא דעקרוה רבנן ממשכיר ואוקמוה אשוכר משום דמשכיר אינו בבית ואינו רואה וישכח ואדחכי יפול הנופל. ונראה לומר דבית השותפים פטור דאמרינן בחולין פ' ראשית הגז [ק"ז א'] דמודה ר' אלעאי דבית השותפים חייב במעקה דאע"ג דכתיב נגד ולא שותפות כתב רחמנא כי יפול הנופל ממונו. וטובא איכא התם בהך שיטתא. ואמרינן אכולהו אמר רב ביבי בר אבוי ליתנהו להני כללי פ"י דאמר מודה ר' אלעאי לחייב שותפות אלמא

תועפות ראם

חדש ר' אומר משעת כו' ועיין ביאור הגר"א לחו"מ סי' תכ"ו סק"ג שיטת הראשונים צ"י הספרי ובאמת דברי המ"ע לא נהירא דכמה הוא כו' סתמא דספרי. (ו) דירה וכשיתקיים יס דמים כ"ה בנדפס ומש"כ כאן וגם בית היכל כו' עד ותניא בית שא"כ כו' חסר בנדפס ונכ' אהלי יהודה לספרי תל"א שם כ' לתוך שאלת היראים ושמא דבורות שיחין שכית הזקיהו פסי מהך עכ"ל ובאמת רבינו כלן מתוך בעמנו שאלנו בסוף"ס, ומדברי רבינו כלן בכת"י מבואר כמש"כ הכ"מ בפי"א מהל' רואה לדעת הרמב"ם שם' אכל בית האזרחות ובית הבקר וכי"ב אינו זקוק לו שהוא דלא כהספרי שהביא רבינו וז"ל ואפשר שטעמו משום דבפ"ק דיומא לענין מזוזה אמרינן דתנאי היא והנא דספרי סבר כמאן דמחייב ורבינו בהל' מזוזה פוסק כמאן דפטור עכ"ל וגם רבינו כלן מדמי לין משקל למזוזה שם' ויש לומר מבית היכל תנאי יניחו דהא בית תבן כו'. (ח) פ"ס וז"ל ויש לומר. (ט) והא דתניא כו' עד ונראה לומר דבית השותפין חסר בנדפס וז"ל הנדפס אלמא מעקה לאו חובת הדר הוא וכן בבית השותפין דאמרינן בפ' ראשית הגז כו' עכ"ל וכן בסוף הסיומן כתוב בנדפס דרשתי גם אני וחליתי טעמי בדבר ע"כ ובאמת כאן בהכח"י איתא דרשתי גם אני להקל על השותפות ותליתי כו' ואתה קורא יקר עמוד והסתנון מה עשה לנו המעתיק הראשון הר"ר בנימין בקיטור, גם פאת השלחן סי' ב' ס"ק כ"ז כ' שם לפי דעת היראים משמע שהעומד בבית אחרים פטור העומד מן המעקה גם מדרבנן דהל"כ כמה חידן להני דלא עבדי מעקה דהא עבדי עכ"ל מדרבנן ודומיא דפטור שותפין דלגמרי פטור ר' אלעאי ולא זכר לטוניה דב"מ ק"א ב' ולא חיובא דרבנן כמש"כ הסמ"ג והוא תמוה דהא סוגיא דב"מ ק"א ב' דממנה למדו הרמב"ם וסמ"ג וסמ"ק דשוכר חייב מדרבנן איך יפרש עיי"ש במש"כ לתוך דברי היראים והביא שם שגם הרב צעל חקרי לב בחז"ל ה' מזוזה עמד על הא דספרי יראים ותימן עיי"ש ובאמת לפי המבואר בספר יראים כת"י שלפנינו הביא הך דב"מ וכתב ג"כ מדרבנן הוא כו' והסמ"ג לפי הנראה לקח דבריו מהספרי יראים ובאמת צוה לא למד רבינו זכות להני דלא עבדי מעקה דהא עבדי עכ"ל מדרבנן אלא שאל"כ כתב רבינו ונראה לומר דבית השותפין פטור כו' ופי' פטור לגמרי דלא מלינו צוה לרבנן שיחייבו ופי' כו' רבינו ולפי שראיתי כו' דרשתי גם אני להקל על השותפות כו' והר"ב קינר דברי היראים ואחר הדיון שהעומד בבית אחרים פטור כו' בלשון וכן בבית השותפין כו' כאלו שניהם שווין דפטורין וחוסר הך דב"מ וחוסר בסוף תיבות, להקל על השותפות וכתן מכשול לגדולי ישראל. והנה רבינו כ' אהך דב"מ מדרבנן הוא דעקרוה רבנן ממשכיר ואוקמוה אשוכר משום כו' אכל הסמ"ג עיין ע"ש כ' צוה"ל מדרבנן הוא משני שהוא דר בבית פן יבוא להתרשל בדבר ותל"מ ונ"מ רבתי בין לשון הסמ"ג ללשון היראים חז"ל שחייבו השוכר הפקיעו המזוזה בשוא"ל ואין המזוזה על המשכיר כלל וכששניהם לפניו המשכיר והשוכר וכ"ל רואה לעשות כדי לקיים המזוזה הדיון עם השוכר לקיים מזוזה דרבנן ומזוזה דיד' הוא וז"ל דעקרוה רבנן ממשכיר ואוקמוה אשוכר כו' משא"כ להסמ"ג שלא כ' דברי רבינו נראה דרבנן לא חייבו להשוכר רק באם אינו רואה המשכיר לעשות ולא שחז"ל הפקיעו המזוזה מהחייב בה וז"ל הסמ"ג פן יבוא להתרשל בדבר ור"ל דמש"ה הפילו חכמים חובה על השוכר פן יבוא המשכיר להתרשל במזוזה מעקה ובין כך וכך יפול הנופל ממנו אכל אם שניהם לפניו וכ"ל רואה לעשות כדי לקיים המזוזה הדיון עם המשכיר כיון דהוא חייב מה"ל א"כ מזוזה דיד' הוא ועיין בס' מנחת חינוך מ' תקמ"ו שכתב צוה ואני אומר דמחלוקת הרא"ם והסמ"ג הוא דוק בדבר ותמא, ובתשובת המבי"ע ח"ב סי' ק"י שאל להב"י מי שיל' חוקת שימוש שסיתת בנדים וביבוס ופיוז על גג חצירו א"כ חייב במעקה ומי חייב במעקה והציב לו הב"י כי באמת אין צוה דין מעקה כו' כיון שאין לו תשמיש בית דירה אינו חייב במעקה ואפי' את"ל דכיון שיל' בית דירה למטה צביחו הגג חייב במעקה המשתמש על הגג לרץ לעשותו ולא בעה"ב דתניא בפ' השואל כו' והח"מ חיו"ד סי' ר"פ ביאר תשובת הב"י דבכה"ג שניהם פטורין המשכיר מפני שהחכמים הפקיעו ממנו המזוזה והשוכר משום שלא שחר כ"ל הגג בלבד עיי"ש ולפי הנ"ל אין לקיים דברי הח"ם אלא לפי מה ש' היראים בכת"י לפנינו דעקרוה רבנן ממשכיר כו' משא"כ לפי מש"כ לדעת הסמ"ג החיוב על המשכיר בכה"ג דתשובת המבי"ע וז"ל הנאון בס' משין החכמה במזוזה מעקה ע"ל החש' מבי"ע הנ"ל וז"ל אכן מש"ס ראי' משוכר שחייב במעקה עיין בסמ"ג שכתב שאינו חייב אלא מדרבנן עכ"ל וכוונתו דלפמש"כ הסמ"ג דחיוב השוכר מדרבנן מסתבר דחז"ל לא הפקיעו המזוזה מהמשכיר וכנ"ל וא"כ כשהשוכר לא שחר כ"ל הגג בלבד ז"ל החיוב על המשכיר ולחסר כ' החת"ס שם על המשין החכמה שלא עמד על דבריהם. וכ' השם חדש עומד"ר פטור העומד מן המעקה דהיינו העומד מותר אלא דמשמע אותו העומד דוקא פטור אכל הצעה"ב חייב ואי מיירי בשוכר אחי חייב המשכיר

ספר עמוד ח איסורים שרע לשמים ולבריות יראים

ר' אלעאי פומר בית דין (ו) של שותפות מן המעקה. דבי היכי דריש ר' אלעאי צאנך בראשית הגז למעושי שותפות הכי דריש גנך ולא שותפות. ובראשית הגז סנלן. דתניא [מלין ק"ס א'] בהמת שותפות חייבת בראשית הגז ור' אלעאי פומר. וכי היכי דקיי"ל בראשית הגז כר' אלעאי לענין פטור חוץ לארץ דתניא ר' אלעאי אומר ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ ואמר רב נחמן בר יצחק עלה קיימא לן כר' אלעאי בראשית הגז ה"נ אית למיטר דקיי"ל כר' אלעאי לפטור שותפות בראשית הגז וכי היכי דקיי"ל בראשית הגז לפטור שותפות הכי נמי קיי"ל כותיה לפטור שותפות במעקה דחדא מעמא ניהו כדפרישית ומה שדקדקתי ספק (בית) בידי שיש להשיב לפי שראיתי בני אדם שנמנעו ממצות מעקה ותלו בלא דבר דרשתי גם אני להקל על השותפות ותליתי מעמי בדברי.

סימן רלה

מדבר שקר תרחק. צוה יוצרנו בפ' ואלה המשפטים מדבר שקר תרחק חייב להתרחק (א) אבל שקר שיוכל לידי חברו וצריך לתת לב בזה הענין שיוכל לבוא שקרו לידי היזק. ומקצת פירשו ר"ל בשבועות פ' שבועת העדות (ג' נ') דתנו רבנן מניין לדיין שלא יעשה סיניגוריא לדבריו ת"ל מדבר שקר תרחק מניין לדיין שלא יושב בור לפניו ת"ל מדבר שקר תרחק (מניין לתלמיד לישב לפני רבו ורואה זכות לעני והובה לעשיר שלא ישתוק ת"ל מדבר שקר תרחק) מנין לתלמיד לישב לפני רבו ורואה זכות לעני והובה לעשיר שלא ישתוק ת"ל מדבר שקר תרחק. מניין לדיין שיודע בדיו ברומה שלא יאמר הואיל ועדים מעידין אותו אחייבנו והקולר יהא תלוי בצואר עדים ת"ל מדבר שקר [תרחק] וטובא איכא התם ומקצתן כתבתי. וכל יראי ה' יתנו לב להתרחק שיוכל לבא לידי רעה. ואם יאמר לא חשבתי שיבא הדבר לרעה דבר המסור ללב לכך נאמר ויראת מאלהיך. אבל שקר שאינו בא לידי רעה לא הזהירה תורה עליו דדבר למד

תועפות ראם

המשכיר ופטור השוכר הא תניא צ"מ ק"א ב' דהמשכיר פטור והשוכר חייב אלא וודאי דלא פטר רבינו אלא דוקא כדר נחמך חבירו חס ע"י"ש באורז ובאמת רבינו דין לאורייתא קאמר ומה"ט פטור השוכר וחייב המשכיר אלא דרבנן עקרוה ממשכיר ואוקמוהו אשוכר כמבואר כאן בדברי היראים כח"י. ודע דבעיטור חלק ראשון אות ט"ז שכירות העתיק לטון הנמרא דכ"מ ק"א ב' וכו' שם וז"ל שוכר חייב בטולס ובמרחב ולהפית ננו על השוכר לעשות לו מזוזה כו' ודלג מה שאמרו בגמרא שוכר חייב לעשות לו מעקה ואולי לא הי' כן בגירסת הראשונים וראה זה חדש הוא ועיין בספר נר למאור ס"ס יוד מש"ס ע"ד ה"ס הכ"ל ועיין בסמך אות י'. (י) דין כמו זה ובסמ"ג עיין ע"ס י' תחא חיתב דין ונכון ועי"ש בסמ"ג ס' דיכול להיות שאין הלכה כר' אלעאי בזה אע"פ שהלכה כמותו בראשית הגז לענין פטור חו"ל וכו"פ הרמב"ם בס"א מה"ל רוצח ה"ב דבית של שותפין חייב במעקה עכ"ל והכ"מ כ' שם עוד דעתה הרמב"ם שאפשר דמפרש דלא קאי יתייבחו להני כללי אלא לקצת דברים שאמר רבא ואין מעקה מכללן אלא אף ר' אלעאי מודה זו כדאמר רבא ע"כ. וכן גם תורת חיים שם כ' אהא דאמרו בקרבם ולאנס דלפי"ז ככולהו נמי ל"ד דנקט משום כל ישראל הוא לך קאמר דליתנייבחו לכולהו כללי מיהו כלל דמעקה דרייק לה מדכתיב וכי יפול הנפל ממנו כל שראוי ליפול הימנו אפי' דשותפות איכא למימר דכלל הוא עכ"ל והוה שאמר רבינו ומה שדקדקתי ספק בידי שיש להשיב" כיון לכל הכ"ל :

(א) להתרחק מכל שקר שיוכל לבוא שקרו לידי היזק חברו וצריך לו' הענין ומקצת כו' כל"ל ובגדפס חסר כל הסימן וכן יתחא במנין המאות של צ"ג, ורבינו אע"פ שכלל הספר נמשך אחר הבה"ג עכ"ל כאן נטה ממנו והסתד למנין מ"ע, מדבר שקר תרחק" והסמ"ג עיין ק"ו נמשך אחר דברי רבינו והסתב במנין אצל הרמב"ם השמיטה, ומה שאמרו בשבועות ל"א א' האי מדבר שקר תרחק נפקא הא ודאי שקורי קא משקר ורחמנא אמר לא תענה ברעך עד שקר יש לכאורה להוכיח דמדבר שקר תרחק לאו עשה נמור היא ובהרמב"ם דאל"כ מאי חילמא הלא דלא תענה מינה אולם י"ל לפנ"ם ביבמות ז' א' לא תענה חמור מן העשה שפיר מקשו צמרא דליכא חומרא דבדבר. ורבינו חידש כאן דשקר שאינו בא לידי רעה לא הזהירה תורה עליו. וראה דבזה מיישב רבינו סוגיא דתשובות י"ו א' דאמרו ב"ה לזכריכס מי שלקח מקח רע מן השוק כו' הוי אומר ישצחו צעניו דלכאורה אכתי קושיית ב"ש צמק"ע והריטב"א פי' דכל שהוא מפני דרכי שלום אין בו משום דבר שקר תרחק ורבינו לא יחא ל' בזה אלא דעת ב"ה דכיון שאין השקר בא לידי רעה ואדרבה מניח דעתו בזה אין בו משום דבר שקר תרחק אצל ב"ש ס"ל שגרלה כנוצח דעת הבעל ומיקרי יש בו רעה לזכריות וז"ל הרי"ף יש בו רעה לזכריות כדברי ב"ש כו' וראה מדברי רבינו דרעה לזכריות אינו דוקא רעה דבדבר שצממון שהרי הריב אומר כן לז"ש רעה לזכריות שגרלה כנוצח דעת הבעל ואף ב"ה דלפניו על ב"ש אינו אלא דס"ל לז"ש שאין זה נקרא גונב דעת הבעל ואדרבה דעתו מעורבת סם הזכריות הוא כמבואר בדברי ב"ה אצל אס באמת מספר אדם לחבירו דבר שקר וגונב דעתו שסבור שהאמת אחו אף ב"ה מודו דהתורה הזהירה ע"י מדבר שקר תרחק אס לא שאין שם נגיפה דעת כלל וכך דכיד מרקדן לפני הכלה או שלקח מקח רע לז"ה וז"ל ס' חרדים בפ"ד צמ"ע מן התורה החלויות צפה ובקנה מ' כ"ו. מ"ע לדבר אמת אפי' במיני דעלמא דליכא בהו דררא דמונא שאמר מדבר שקר תרחק משמע אפי' ליכא רק דיבור צלמא כו' ממנין תרי"ג לרשב"ץ עכ"ל משמע דלא ס"ל כדעת רבינו היראים כאן ועיין בס' מנחם הישר סוף תשובה ה' שרצ גאון א' [זר לי מאד שלא פרט שמו] כתב מדעתו ביאור הגמרא דתשובות שם כדברי היראים כאן ויפה כיון ומה שהשיג עליו המחבר

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות יראים קו 911

מענינו שברשע רע לבריות הכתוב מדבר דכתיב מדבר שקר תרחק ונקי וצדיק אל תהרג כי לא אצדיק רשע. והא דתניא בכתובות פ"ב [ע"ז נ'] כיצד מרקדין לפני הכלה ב"ש אומר (ב) כמות שהיא וב"ה אומר כלה נאה וחסודה (אמר להן ב"ש אלא מעתה מי שלקח מקה רע מן השוק ישבחה בעיניו או יגנינה בעיניו הוי אומר ישבחה בעיניו) אמרו ב"ש לדבריכם הרי שהיתה חגרת או סומא היאך יאמר כלה נאה וחסודה והתורה אמרה מדבר שקר תרחק (ג) ההיא יש בו רעה לבריות כדברי ב"ש שנראה כגונב דעת הבעל. ואדם העושה אלו ס"ב עבירות מבלבל שלומו ושלום שכנה ומגלגל על עצמו בלבלים קשים. וזכר וסימן כי שם בלל ה' את שפת כל הארץ "בלל" בנימטריא ס"ב הוי.

תועפות ראם

המחבר שם בתשו' ו' הוא פסומי מיני בעלמא ואילו ראה או ידע ד' היראם דכאן גם הוא הי' אומר שמחלוקת הראשונים הוא בזה השקר שאין בו הפסד לזולתו או לזאת דברים שאינו בא לידי רעה אם הוא איסור תורה או לא ועיין בס' תו"א חלק ב' פ"ד בציאור אימא לן מיני דכדיני דכורות ח' ב' ובאפ"י דרוש ה' ע"כ י"א וא"ש לפ"ד רבינו הרא"ם דסבי דכי אתונא דין תורה שאלו ובאמת שקר שאינו בא לידי רעה לא הזהירה תורה עליו אך ריב"ה השיב להם דגם שקר כזה אסור עכ"פ מדרבנן ועיין יבמות ס"ג א' דא"ל רב לר"ח בריה את לא תעביד הכי שנאמר למדו לשונם דבר שקר וכן אמר ר"ז סוכה מ"ו ב' לא לימא איניש ליוקא דהיבנא לך מירי ולא יהיב ליה משום דאחי לאגמוריה שיקרא שנאמר למדו לשונם דבר שקר ולא אמר משום מדבר שקר תרחק. (ב) כלה כמות שהיא כנ"ל. (ג) כאן נ"ל מה שהקפתי לעיל וס"ס ב"ש ונ"ל ב"ה :

